

Ja sam bio uvijek protiv toga, da se postavi strategijska granica prema Jugoslaviji, jer se nikad ne okreće nož prema onome, od kog se traži mirno susjedstvo i dobro prijateljstvo.

Gastano Salvemini
u razgovoru s dopisnikom »Istre«.

STRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

»ISTRa« izlazi svakog tjedna u petak. — Uredništvo i uprava nalaze se u Zagrebu, Masarykova ulica 28. II. — Broj čekovnog računa 36.789.

Pretplata: Za cijelu godinu 50 Din; za pol godine 25 Din; za inozemstvo dvostruko; za Ameriku 2 dolara na godinu. — Oglasni se računaju po cjeniku.

UMBERTO CAGNI

U Genovi je 22 o. m. umro admiral i senator Umberto Cagni. Talijanska štampa donosi o njemu velike nekrologe i veliča ga kao velikog patriota i vojnika, a najviše kao junaka, koji je 5 novembra 1918. »par torpiljarki« zauzeo najveću austrijsku luku Pulu. To je navodno njegovo najveće životno djelo, tu je on pokazao svu svoju vojničku sposobnost i heroizam. Cagni je, prema pišanju fašističke štampe, s mora upotpunio pobjedu, koju je kod Vitoria Veneta izvođio generališim Diaz. Kad je došao u Pulu on je, navodno, okupirao grad, zauzeo austrijsku mornaricu, otpustio s brodova njemačke, madžarske, jugoslavenske, čehoslovačke mornare i u Puli uspostavio talijanski pomorski ratni departman, kojemu je on bio komandant.

Ne bismo se osvrtni na smrt admirala Cagni-a, ali da se utvrdi historijska istina, koju se s talijanske strane tako rádo i često nastoji falsificirati, iznijet čemo nekoje podatke, koji se odnose na »junacički gest Cagnijeve i koji najbolje ilustriraju herojstvo tog »orškog garibaldinaca«, kako ga slavopoci nazvaše. O »pobjedi kod Vitoria Veneta uopće nećemo govoriti, nego čemo odmah preći na situaciju u Puli koncem oktobra. Tih je tada stanje u toj austrijskoj ratnoj bazi bilo veoma napeto. Jugoslavenska agitacija bila je na vrhuncu. Pod utjecajem jugoslavenskog revolucionarnog duha čak su i Madžari pa i sami Nijemci tražili demobilizaciju i rimpatrijaciju. Po bune su bile na dnevnom redu. Austrija je bila na umoru. Jugoslaveni su odlučili da osnuju narodno vijeće, koje je počelo da djeluje 24. oktobra. Vijeće je imalo osam članova, a fregatni kapetan Koch, kasnije viceadmiral, bio je u vijeću kao predstavnik narodne obrane. Vijeće je povelo pregovore s komandom, puljske tvrdjave austrijskim kontraadmiralom Ciccolijem, koji je imao pred očima svu težinu položaja, pa je poslije dva dana pregovaranja predao vijeću agende direkcije ratne luke. Jelačićev regiment, koji je poslije okupacije Rijeke bio interniran u Puli, pušten je na slobodu i preuzeo je obranu grada. Vijeće je zatim prešlo u pregovaranja s mornarima raznih narodnosti, pa je 29. oktobra došlo do sporazuma i do rezolucije, prema kojoj se sve ostale narodnosti odriču prava na mornaricu, koja prelazi u isključivo vlasništvo Jugoslavene, a među narodnostima, koje su na to pristale bili su i Talijani. 30. oktobra bilo je od strane Narodnog Vijeća telegrafski javljeno inostranstvu u prvom redu Antanti, da je Pula i puljska flota u rukama Jugoslavene. A 31. oktobra popodne to je isto učinio i kontraadmiral Horthy (sadani regent Madžarske).

Par dana iz tog proglašeno je primirje. Antanta je imala okupirati Istru i ostale krajeve. Tresić-Pavetić, Bulšeg, dr. Coli i Koch kao komandant jugoslovenske mornarice bili su upućeni da odu na Krf jednim telegramom, koji su dobili iz Pariza od Lloyd Georgea, Clemenceaua i Orlanda. Malo zatim stigao je Vijeće u Pulu jedan talijanski telegram, kojim se pozivaju »komandanti jugoslavenske mornarice da dodu na otvoreno more pod bijelom zastavom na dogovor. Odgovoren je da je sastanak bezpredmetan, jer je Antanta već ugovorila sastanak na Krfu. Ali stigao je od talijanske strane i drugi telegram, u kojem se moli najsrdačnije sastanak, uza sve to, što je određen onaj sastanak na Krfu. Jugoslaveni su se sada odzvali. Dne 3. novembra sastali su se s Talijanima na otvorenom moru. Od talijanske strane bio je tu Cagni, a od jugoslavenske dr. Vratović (sada u rimskoj tamnici osudjen na deset godina), dr. Krmpotić i fregatni kapetan Milenković kao ekspert. Dvije torpiljarke srele su se na širokom moru, a momčad se je pozdravila s velikim enuzijazmom. U komandan-tovoj kabini talijanski kapetan bojnog broda Ciano pozdravio je jugoslavenske delegate ovim riječima: »Uime vrhovnog komandanta talijanske flote admiral Thaon de Revela pozdravljam mladu jugoslovensku mornaricu. Poslije toga zapitali su jugoslavenski predstavnici, da li se talijanska mornarica smatra u ratu s jugoslovenskom mornaricom, što bi se moglo da zaključi potom, što je od talijanske strane potopljen u puljskoj luci »Viribus Unitis« pod jugoslavenskom zastavom. Odgovoren je, da, naprotiv, Talijani jugoslovensku mornaricu smatraju saveznicicom. Rečeno je i mnogo drugih stvari, koje su značajne, a potpisani je i jedan protokol, u kojem je rečeno, da je jugoslovensko narodno vijeće preuzeo u svoju vlast od Austrije ratnu flotu u Puli.

Dne 4. novembra, poslije tog sastanka na širokom moru, stigao je jugoslovensko komandi u Puli telegram od admirala Thaon de Revela, vrhovnog komandanta talijanske mornarice, koji je »uime antante«, u

tonu neke zabrinutosti, najučitljive molio za informaciju, da li ima u gornjem Jadranu još njemačkih podmornica, a u slučaju da ih ima, što se je poduzelo, da bi ih učinili neškodljivima. Poslije jednog utješljivog odgovora, drugi dan 5. novembra zauzeo je Pulu il garibaldino del mare, ammiraglio Cagni con epica audacia ed incompatabile manovra sfidando i formidabili forti di Pola. Za taj junački čin, za to jer je »epskom hrabrošću i neupredivim manevrom«, usprkos jakih puljskim tvrdjava ušao u Pulu, kako je u ono vrijeme pisala štampa i kako sada prilikom njegove smrti ponavlja, Cagni je bio imenovan kraljevskim senatorom... Interesantno je na sve to nadodati, da mu je jugoslavenska mornarica izšla toliko ususret, pa su mu bile otvorene na ulazu u luku barikade. A talijanski bataljuni, koji su došli s kognene strane iskrcaji, u Fažani, bili su dovedeni u grad pod zaštitom čehoslovačkih četa, jer su se Talijani bojali Bosanaca, koji su držali okupirane nekoje tvrdjave oko Pule.

Istra ga pak neće nikada zaboraviti. Njegova strahovlada ostat će našem narodu dugo u pameti. »No i Umberto Cagni...« tako su počimali manifesti koji su najavljuvali dan za danom, pošto je zauzeo svu vlast u Puli, nove stroge odredbe, koje su bile uperenje proliv našeg naroda. On je bio narodu zabranio upotrebu narodnog jezika i u privatnom životu, u korespondenci ttd. On je prvi zatvorio sve naše škole u djelokrugu njegove vlasti, i deportirao na Sardiniju masu učitelja, svećenika, seljaka itd. I kasnije, kad je radi starosti prešao u rezervu i penziju, on je i dalje radio na »nacionaliziranju Julijanske Krajine. Nastanio se je u Genovi i radio na zarobljivanju tršćanskog brodarstva po genovskom kapitalu i podpirao onaj proces, koji ide za koncentracijom svega talijanskog pomorstva u Genovi i Veneciji, na štetu Trsta i Rijeke.***

Vijesti iz Julijanske Krajine

NESLOGA I RAZDOR MEDJU FAŠISTIMA U JULIJSKOJ KRAJINI.

Rijeka, aprila 1932. — Da medju fašistima u našim krajevima nije sve u redu govori se već od nekog vremena. Već je više puta medju njima došlo do sukoba i svadje, često i ošte, većinom radi ličnih interesa. »Maniadora« to je osnovno u fašizmu i oko nje se hijerarhi svadaju i kolju. Poznato je što se je dogodilo Brunu Camusu u Pazinu, nekad glatom fašističkom prvaku, koji je sada došao čak pod posebni policijski nadzor, jer je došao u interesni sukob sa svojim kolegama. I na Rijeci je ovih dana izbila u javnost jedna medjufašistička afera. Medju riječkim fašistima nastao je razdor i nekoliko je od istaknutijih iz prvih redova sastavilo jedan memorandum, u kojem se iznašuju strašne stvari o drugim istaknutim fašistima iz prvih redova. Taj je memorandum bio poslan u Rim i povedena je istraga, koja je razumije se svršila zlo po one, koji su memorandum napisali i potpisali. Ovih je dana generalni sekretar fašističke stranke Starace javio federalnom sekretaru na Rijeci Grbecu (Gherbaz), da se je ustanovilo, da su optužbe iznesene u tom memorandumu neosnovane i lažne. Da bi se egzemplarno kaznilo one, koji su tim memorandumom škodili ugledu riječkog fašizma i htjeli potkupati riječki fašizam, Starace je oderdio da se oduzme fašistička legitimacija kapetanu Stanislavu Stigliću (pravi Talijan) i kapetanu Oskaru Bačiću, jer su izmisili tešku optužbu protiv svojih drugova; da se za godinu dana suspendira Luigi Turchi, jer je redigirao i raspačavao taj memorandum; da se suspendira za godinu dana advokat Ivan Stiglić, jer je slijao razdor na škodu kompaktnosti riječkog fašizma i da se opemene kapetana Lucia Formisana, jer je indirektno sudjelovao u sastavljaju i raspaćavanju tog memorandumu.

OTIŠLI PREKO GRANICE BEZ PUTNICE.

Trst, aprila 1932. — U tršćanskom »Piccolu« od 23. o. m. izšao je popis onih lica, koja su u posljednje vrijeme prešla granicu bez putnice i za koja je to ustavila policija. Citirano je ovih 7 imena: Franc Premru Antonov rodjen 1897 u Slavini, Ivan Čuk Ivanov rodjen u Landolu 1904, Gofred Saksida Bogomirov, rodjen u Gorici 1906, Mario Pangoš rodjen u Trstu 1906, Glavina Marijo Ivanov, rodjen u Trstu 1900, Martin Maver Martinov rodjen u Postojni 1906 i Viktor Benčan Ivanov rodjen u Gočama 1903.

SLIJEPI »RAZGLEDAVAJU« RATNO GROBLJE U REDIPUGLI.

Trst, aprila 1932. — Tršćanski »Il Piccolo« donosi jedan opširan članak o posjetu slijepih dječaka i djevojčica iz zavoda za slijepce »Rittmayer« u Trstu ratnom groblju u Redipugli. U opisu čitamo, da su to potpuno slijepa djeca poslije dugog puta, koji su učinila i poslije misle, koja je služena u kapelici na groblju, posjetila u više grupa pojedina odjeljenja ravnog groblja. »Piccolo« doslovno kaže: »Dopo la celebrazione della messa i cinquanta ciechi, divisi in vari gruppi visitarono il Cimitero. Essi vissero tutte le lapidi più significative, i simboli e molte tombe degli eroi.« Piccolo opisuje utiske, koje je na slijepu djecu učinilo ratno groblje, pa kaže, da su djevojčice drhtale od uzbudjenja, a dječaci su optočivali na glas fraze pročitane na spomenicima palim junacima. — Fašizam je doista svećan. Slijepa djeca dovedena na ratno groblje najedampat progledaju i vide spomenike i simbole na spomenicima.

Tonu neke zabrinutosti, najučitljive molio za informaciju, da li ima u gornjem Jadranu još njemačkih podmornica, a u slučaju da ih ima, što se je poduzelo, da bi ih učinili neškodljivima. Poslije jednog utješljivog odgovora, drugi dan 5. novembra zauzeo je Pulu il garibaldino del mare, ammiraglio Cagni con epica audacia ed incompatabile manovra sfidando i formidabili forti di Pola. Za taj junački čin, za to jer je »epskom hrabrošću i neupredivim manevrom«, usprkos jakih puljskim tvrdjava ušao u Pulu, kako je u ono vrijeme pisala štampa i kako sada prilikom njegove smrti ponavlja, Cagni je bio imenovan kraljevskim senatorom... Interesantno je na sve to nadodati, da mu je jugoslavenska mornarica izšla toliko ususret, pa su mu bile otvorene na ulazu u luku barikade. A talijanski bataljuni, koji su došli s kognene strane iskrcaji, u Fažani, bili su dovedeni u grad pod zaštitom čehoslovačkih četa, jer su se Talijani bojali Bosanaca, koji su držali okupirane nekoje tvrdjave oko Pule.

To bi, eto, bila historijska istina o talijanskoj okupaciji Pule. Međutim da kažemo još par riječi o samom admiralu Cagniju, kad je već o njemu riječ. Rodom je bio Pijemontez, ali uza sve to bio je »odličan« mornar. Njegovo najveće »djelo« je to, da je između Palerma i Napulja potopio veliki ratni brod »San Giorgio«, na kojem je bio — on sam komandant. Za vrijeme libijskog rata on je »skoro« uspio da iskrcače na tripolitanskoj obali. Jedamput je došao »skoro« do sjevernog pola. Za vrijeme rata krstario je Jadranom. Njemu se pripisuje izreka: »Date mi un punto d'appoggio ed io vi dò il mare adriatico.« Inače je glasovit i po gorovu, koji je održao u parlamentarnom fažu ratnih boraca poslije pada Sonina i Orlanda, u kojem je gorovu tražio za Italiju, osim zemalja spomenutih u Londonskom Paktu, još i Rijeku i čitavu jadransku hrvatsku obalu, to — protektorat Italije nad Južnom Jugoslavijom i Francuskom! Da, i u Francuskom! Sta više, rekao je, da bi najbolje bilo, da Italija okupira sve fran-

U PULI ĆE SE GRADITI VELIKA PALAČA POŠTE S KAMENJEM IZ STARE ITALIJE.

Pula, aprila 1932. — U Puli ima da se gradi nova poštanska zgrada. Prema pisanim fašističke štampe ta bi zgrada imala biti glomazna i impozantna. To će biti jedan od fašističkih »monumenata«, koji će »potomstvu pričati o fašističkoj eri.« Već su počeli kopati temelje. Ali dogadjad se čudo. Odlučeno je da se kamen i materijal potreban za gradnju dovozi iz stare Italije. Poznato je da je Istra sva jedan veliki kamen i da je baš oko Pule nebrojeno kamenoloma, koji su negda radili i za izvoz. Kamen iz tih kamenoloma prvo klasan je i poznat na daleko. Otporan je i kroz stotine godina odolijeva vremenskim utjecajima. O tome najbolje svjedoče pulski Divić grad i nekoje druge gradjevine iz starih vremena. A i radnike kamenoloma ima oko Pule mnogo besposlenih i gladnih. Da, ali to je već u sistemu fašističkih vlasti, da iz naših krajeva odnose sve što im koristi i da našu zemlju eksplatišu kao koloniju, da u njoj plasiraju suvrsnu radnu snagu iz stare Italije itd. Dogodit će se sigurno i to, da će puljski radnici i oni iz okolice morati i dalje besposleni i gladni gledati, kako puljsku poštu grade sicilijanci i kalabrezi.

OSUDA RADI LOVA.

Pula, aprila 1932. — Radi prestupka odredaba o lovu bili su ovih dana osuđeni na veću novčanu globu ovi ljudi iz okoline Pule: Antun Peruško, Aleksandar Zuliani, Josip Cukon, Elio Lorencin, Antun Stihović, Antun Freca, Antun Smoković, Antun Valente, Antun Belčić, Petar Turkić, Paškal Crnjica. Povrh novčane globe oni moraju da plate i visoke procesualne troškove. Bijeda ih tiera da love, da bi bar nešto pojeli, a onda se dogadjda, da im i ono malo krova nad glavom ide na globe i sudske troškove.

ZASTAVA PODMETNUTA DRUČOKU NA FAŠISTIČKOJ IZLOŽBI.

Trst, aprila 1932. — U čitavoj se Julijanskoj Krajini vrše velike pripreme za veliku fašističku izložbu, koja će se prirediti u Rimu i na kojoj će biti izloženi dokumenti, uspomene i relikvije iz prošlosti fašističkog pokreta. U pojedinim mjestima fašističke organizacije sabiru sav onaj materijal, koji može da se izloži na toj izložbi u Rimu. S tim materijalom priredjuje se sada male mjesne izložbe. Tako je takva izložba priredjena i u Kopru. Među ostalim predmetima, koji su fašizmu svestni, jer su iz borbenih dana, nalazi se i jedna slovenska zastava, koja je zaplijenjena jednoj čitaonici u Koparštini i kasnije, nastojanjem advokata i fašističkog pravca De Petrisa, bila podmetnuta dru. Ivanu Mariji Čoku. Neko je po nalogu De Petrisovom donio u prostorije kancelarije dra. Čoka tu zastavu zamotanu, a odmah iz toga došli su policijski agenti u premetačnu i našli zastavu. Dr. Čok je radi toga bio u zatvoru i pred sudom. Sad je ta slovenska zastava među fašističkim trofejima, razumije se skinuto je i opijačano s nje sve ono zlato, koje je na njoj bilo. Ta je zastava bila naime veoma bogata i mnogo je koštala.

HAPSENJA U ISTRI.

Pula, aprila 1932. — Karabinjeri iz Kritice uhapsili su Ivana Čatelu Ivanovog, starog 31 godinu iz okolice Kritice i Dominika Petnera, starog 49 godinu, zidara, takodjer iz okolice Kritice, jer je kod njih nadjenia jedna bomba.

PRILIKE U ČIĆARIJI.

Materija, aprila 1932. Mi smo na našoj općini počeli da previše na visoko letimo akoprem imamo više od pol milijuna lira općinskog duga, kojega znamo i potpuno smo uvjereni da nam nije moguće nikada isplati. Ali naš pogledat zato haje i ne haje. On znade vrlo dobro da nemamo ni općinari katkada niti za kruhi da si ublažimo glad, ali ipak razbacuje naš gladom prištedjeni novac u razne luksusne stvari. Na pr. naš je pedeštat Depanger našoj općinskoj upravi dobio radio aparat, koji je od velike važnosti dapače i od koristi za našu općinu. A kako čujemo s pouzdane strane, počeo je podeštat voditi pregovore za kupnju jedne velike zgrade, koja je vlasništvo g. Župančića i koja bi stajala oko 300.000 lira i u njoj bi se smjestio općinski ured. Po mišljenju naših općinskih faktora, kad je već preko 50 i više godina bio općinski ured uvijek u jednoj te istoj zgradini, ne bi bilo potrebno sada trošiti toliki novac, jer smo još i previše opterećeni prijašnjim dugom. Mi smo vi

NOVI DAVKI V JULIJSKI KRAJINI.

Trst, aprila 1932. — V tržaški pokrajinji so po zakonu o samoupravnih financah uvedli nov prometni davek v obliku na vozila vseh vrst. Nove takse bo treba plačevati od 19. aprila t. l. dalje pri davčnih uradih v Trstu. Gradež, Tržič, Miljaj, Postojni, Sežani in Senožečah. Za vprežene vozove s težo (všteta je poleg teže voza tudi maksimalna teža tovora) do 5 stotov na vsako kolo (pri vozu po 25, s težo od 5 do 15 stotov po 50, nad 15 stotov pa po 100 lir na kolo). Za potniška vozila z 2 sedežema po 25, z več sedeži po 50 lir, na druga vozila (motorna itd.), z enim ali več sedeži po 10 lir na leto. Davka so opreščeni vozovi in vozila, ki se rabijo za kmečko delo ali ki so na prodaj. Za druga kmečka vozila je novi davek znizan za 50 odst. Davke se računa le za one vozove, ki se rabijo na javnih cestah. Določene su tudi občutne kazni za one, ki bi pri plačevanju novih takš kocorkoli škodovali interesom pokrajine. Do 1. maja bo treba plačati letosnji obrok teh dakov.

Kljub odstotnemu znižanju ali celo oprostitvi od novih dakov bodo kmečki vozovi v javnem prometu zelo obdavljeni. Upoštevati je treba, da so pri italijanskih kmetih na Tržaškem (v okolici Gradeža in zapadno Tržiča) v rabi skoro izključno vozovi na dve kolesi, med tem ko rabijo slovenski kmetje vozove na štiri kolesa. Jasno je, da je hotela tržaška pokrajinska uprava z novimi davki, ki že sami po sebi pomenijo nova nepravično naložena bremena prizadeti še poseben udarec bāš slovenskemu kmetu. Motorna vozila, ki se pri slovenskih majhnih kmetskih gospodarjih sploh ne rabijo, med tem ko jih furlanski poljedelci na svojih velenostih s pridom uporabljajo, bodo spriči novih dakov le malo prizadeta, kakor kažejo navedene tarifne določbe. Tudi ti novi davki so potem takem v skladu s fašistično obmejno politiko odnosu na pram »tujerodnemu prebivalstvu«.

Dva dni na to su tudi v goriški pokrajini uvelji novi prometni davek. Pričakovati, je da bodo davek te dni uveljaviti še o ostalih slovenskih in hrvatskih pokrajinah.

NASILSTVO NAD SLOVENSKIM PRIIMKIM.

Ljubljanski »Slovenec« piše: Nasilstvo nad slovenskimi priimki se nadaljuje še vedno in dobiva kar značaj smešnega »furiorja«. Zloraba birokratskega aparata se lahko imenuje dejstvo, da jim ni dovolj, da so imena menjali enkrat. Prišli so v številnih slučajih na to, da so prvič imen preslabo popačili, zato ga podvržejo potem še novi jezikoslovni operaciji. Tako so n. pr. Kocijan menjali enkrat v Cocijan, izdal dekret, izvršili vse potrebne vpise, pa čez par mesecev dognali, da to ni nič in spet so dekretirali Cocijan v Cancian. Piščanca so premenili enkrat v Pisčianzi, drugič temeljivo v Pisani.

Nedavno je kasacijsko sodišče v Rimu razsodilo, da je priimek Pavlovich, kot je njega lastnik dokazal, zadosti star, torej zdodovinsko opravičen v tej obliki, zato sme tako ostati z dodatkom postranske motivacije, da je bil dotočni gospod v edno dober i redentist. Torej sme ostati Pavlovich; če bi pa hrvaško čutil, bi ga latinirali v kakšen Paoli ali Paolini. Tišočletni slovenski priimki nimajo seveda zadostne starosti in tako se Milič, Cink, Trebič, Trohe in podobni »reducirajo na pravo latinsko obliko«. Vendar Italijani zahtevajo, da njihovo kulturo smatramo za veliko, globoko in resno. Kdo se bo toliko premagal?

Kje naj slovenski kmet vzame čas in denar in gre dokazovat, da je njegov priimek že stoletja star? Po pravilu rimskega prava bi moral začeti z dokazovanjem, kdor zahteva spremembu sedanjega stanja, to je italijanska vlada. Tako su kmetu godi dvojna krivica: prvič, da ga sploh nadleguje radi očetovega priimka, drugič, da mu je praktično nemogoče braniti svoje pravo.

NOVA ŠKOLO U KATINARI NOSI IME JEDNOG TALIJANSKOG IREDENTISTE.

Trst, aprila 1932. — Pred nekaj dana u Katinari kod Trsta svečano je otvorena nova škola, koja nosi ime »Bruno Stossich«. Stossich je bio jedan od onih mladih trščanskih Talijana, koji su početkom rata prešli u Italiju in borili se protiv Austrije. Pao je u ratu.

VATIKAN I FAŠISTIČKI REŽIM.

Trst, aprila 1932. — Na temelju sporazuma, ki je postignut izmedju Vatikana in Mussolinija u septembru prošle godine, to jest na temelju »drugog sporazuma«, kjer je žrtva nadbiskup pok. Sedelj fašistička je vladala izdala odredbu, da zastupniki državnih vlasti moraju sa svečenstvom opiti u što prijaznijem tonu. U Italiji je bio naime prije drugačji običaj. S time je možda u vezi i činjenica, da je puljski prefekt Leone Leone sredinom ovog mjeseca službeno posjetio trščanskog biskupa. Interesantno je i značajno, da je Papa dozvolio onim svečenicima, koji su ujedno i učitelji, da se upišu u fašistički učiteljski savez.

ARETACIJA NA VIPAVSKEM.

Gorica, aprila 1932. — V Št. Vidu nad Vipavo so karabineri izvedli za štiri mlaude Slovence, ki niso hoteli k vojaškim naborom, aretacijo. Mlađenci so polovili in jih odveli v zapore v Ajdovščini. Aretirani so bili: Maks Lozej in Ivan Janežič iz Podrage, Loize Počkar iz Vrabč ter Nande Potočnik iz Poreč.

O lavovima i još o koječem

Koliko li je Bože, samo vremena pruhajo otkad je »vjerenc Jadranškog mora« dotično »serenissimi« bilo da sa kamopiformijskim pasaportom kreće na posljednji put iz Dalmacije za Lido, ostavivši za sobom i »austo vecchio« (poslednji stečen 1420 god.) i »austo nuovo« (stečen Karlovačkim mirom) i »austo nuovissimo« (stečen Požarevačkim mirom)! Ravnog 99 godina pije ne što ugledah sjetlost svijeta! Pa ipak, eto, i nakon 135 godina, uvriježene navike mojih pradjeova, očituju se u meni: izražavam se, pak, italijanski! O, Dio buon! Madona vergine. Dio...!

A gdje smo još do toga, da me dobro shvatite i razumijete!

Eto, kada još doznate (vi, koji ne znate) da u mom rodnem gradu na ostrvu ima i krilati lavova sv. Marka, i to toliko i takvih velikih egzemplara koliko ih i kavkih nema ni u samim Mlecima (kako mjerodavni to tvrde, a i sam se na svoje oči uvjero 1919 godine, kad sam, kao neke vrsti italijanski podanik, obreo se u gradu zloglasne tamnice »Piombi«, u kojoj je čamio i neumrl Silvio Pellico), — onda, polazeći sa stanovišta da su ti lavovi, porazmješteni u mom rodnom gradu na ostrvu vršili i stanoviti uticaj na moju dušu, čudo li je, ako iz moje školjanske-buduljske duše pokadšto vrcne koja romanska varanca? Uticaji su — uticaji... Istini za vvolju, mora se reći: dugovjeckovi upliv nadošlih Mlečana, hočeš-nečeš, morao se je odrazivati na primorskim Slovenima, koji su bili potpalni pod vlast mlečaka. I može se reći, da se je život pridošlica i starosjedoca razvijao u znaku simbioze, kao što se to uostalom dogadja na cijeloj kugli zemaljskoj, gdje se ispremiješaju dvije rase.

Nas Jugoslaven, po kulturnim ili nekulturnim uticajima, uglavnom, može se podijeliti na četiri grupe: jadransku, julijsku, panonsku i vizantijsku. Iskasanjile nam duše četiri civilizacije (pseudo ili 100-potstotne): romanska, švapska, arpadска i orientalska. Ali, Bogu hvala, ostdosmo živi, varvarski mlade ostale su naše duše. Tudi junački upliv nigdje nisu bili tako jaki, da su mogli potisnuti genij naše rase.

A u koliko — po periferijama, u magli i mrazu — grane narodnog nam stabla tanjuju i životare, venu i malakšu, ma da se i nakalemju mladincima otrovnih stabljika. — Bože, šta se može? — glavom u zid, čelenka prsne, a duvar ostaje čitav. Naš narod nikad nije lupao glavom o zid. Zidovi su se rušili sami od sebe. I »neprobjona« utvrđenja. Jer sve što je podigla nasilna ruka, ma gdje i kada, zub vremena i pravde ruši. Bilo je i biti će tako. Nada, utjeha i strpljenje nuda sve! Sve se ponovlja po fiksiranim zakonima božje, prirodne i narodne volje! Prije ili poslije. Svaka sila za vremena.

Eto, ostali su i pernati lavovi po mirlima i kulama mog rodno grada na škoju usred mora jadranskog, ali, vi giuro con parola d'onor, (sad čete me, valja poimiti zašto se izlanuh i opet na italijanskem feziku!), da su ti lavovi iz godine u godini sve mršaviji: liže ih kiša, grize ih sun-

ce, struže ih bura; i jednog (lijepog) dana olinjaće se kao gladni kurjaci, — a već su operušani kao perad spremna za pohovanje.

E, da vam kažem. Odmah po svršetku rata (još prije nego što su došle italijanske okupatorne čete da »vide kako mi, da se obavijeste o našim potrebama, da nas, di passaggio, upitaju za junačko zdravje, da nas vide izvukosmo li živu iz rata glavu, pa da, prema zadatoj riječi i odu«), dakle, u to blaženo vrijeme, kad su se ljudi vezivali riječima a volovi rogovima, i kad je izgledalo da je propašću Austrije nestalo tiranije, mraka i natražnjaštva, — pala je bila riječ, da se skinu ti lavovi i lavići, leoni i leoncini, i da se bace u rotornicu, da ih se spravi u muzej, pa da snijevaju vječan sam sa ostalim spomenicima koje za sobom ostavise razni zavještači našeg ostrva tokom minulih vilenova: Heleni, Saraceni, Rimljani, Barbani, Svaboauštrijaki, Arapi i koji li ne još satrapi. Ti, koji su hteli, pošto-poto, da se skinu lavovi, svoj zahtjev opravdavali su sljedećom činjenicom: od tih lavova najviše pati naša narodna stvar na Jadranu, jadransko pitanje; ti lavovi očigledno govore cijelom svijetu da je tu nekada vladala Venecija... Skidajte lavove! Abbasate i leoni!

Ali, lavovi su ostali... Došle su okupatorne čete... Obećanja... Riječ... Ni u moru mjerje, ni u Talijanu vjere. Nijihova riječ... (Dodekanes! Tripolis! Albanija! Dalmacija! Istra!). Uzgred budu rečeno, ne samo da su već postojeći lavovi ostali, nego čak i oni, koji su tokom vremena nemirno, silom okolnosti, uslijed rušenja kojeg zida ili bedema bili skinuti, u triumfu su postavljeni na svoja stara mjesta... Festa di risurrezione dei leoni... Praštali su topovi. Imbandirane su bile karocade. Tri tuceta popova dall' altra sponda. Dva ili tri biskupa. Zvona su zvonila. Na čivirima obnovila su gradom četiri Piemontiza lava, izvučena iz prašljiva magazina, prekrita s trikolorom, masa za čivirima. Urnebes.

Odošle rapalskim pasaportom u žepu. Odošle... I lavovi su ostali i nadalje. Prestdaše tražje da ih se skinu. Neka ih. Neka starog kamenja. Neka ga ispira kiša, — uprskano je krvlju, ogaravljeno je barutom, pocrnjelo je od dodira pogane ruke.

Takvi bijedni, ništavni spomenici, pseudodokumenti, nisu i ne mogu biti nikakvi naučni dokazi o pravu Italijana (následnika i Rimljana i Mlečana) na Dalmaciju. Ni opravdavanje za rivendikaciju. To je stijenje, koje bi moglo jednim zamahom ruke da odleti u more, iz kojega strši do polovice izronula topuzina Marka Kraljevića. Lavovi su memento crnih dana... A što svijet govori? Neka govoril! Ima krilatih lavova i na Krfu i gdje li sve ne. Ima mauerskih spomenika i u Španiji. Ima turskih minareta i u srcu naše zemlje. A gdje sve nema i rimskih arena? Nekoliko milijuna Italijana ima u Americi. Rusa ima u Parizu, Kineza u Berlinu. Rimskih sarkofaga našlo se je na tlu danasne Velike Britanije. I t. d. Pa...

ODLIKOVANI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU

Slavec

ZAGREB

Mesnička ulica br. 1. Telefon br. 74-43
VELIKO SKLADISTE NAJMODERNIJIH
PRVORAZREDNIH ENGLESKIH ŠTOFOVA



stu so ga aretrirali in spet odvedi v Gorico. Sodište ga je po pospešeni preiskavi znova obsodilo na osem meseci v ječe zaradi upora proti javnim funkcionarjem.

MILIJARDNI PRIMANJKLJAJ ITALIJE.

Trst, aprila 1932. — Listi poročajo, da je razpolagala italijanska državna blagajna ob koncu marca s 1731 milijoni lir v gotovini in papirjih ter na tekočem računu pri Narodni banici. Meseca marca so znašali dohodki in okviru državnega pročuna 1689 milijonov lir, izdatki 1754 milijonov, tako da je bilo 56 milijonov lir primanjklijaj. V zadnjih 9 mesecih, odkar je tekoči državni proračun v veljavni, je dosegel primanjklijaj 2147 milijonov lir.

Italijanski notranji javni dolg je znašal ob koncu marca 92 milijard 121 milijonov lir. Denarni obtok je dosegel sokraj 14 milijonov lir.

DOPOLAVORO V JULIJSKJ KRAJINI.

Trst, aprila 1932. — »Dopolavoro« je fašistična inštitucija, kateri je namen, nuditi predvsem mladini po izvršenem dnevnom delu poduk in zabavo. »Dopolavoro« bi moral v Julijski Krajini nadomestiti nekdanja slovenska in hrvaška izobraževalna in pevska društva. Predlanskim je bilo dopolavorističnega delovatia med Slovenci in lani pa že ogromno narastlo.

Započeo sam ovu svoju reportersku kantilenu sa uzdahom, da bih kazao ono što tek sada dolazi, — a ono me moja rječitost udaljila od započete misli; ali ipak držim, da nije udaljila i sa terenom.

Dakle: dobri Bože! Šta li čovječek u jednom danu sve ne dozna.

— Na dan 19. marta — kad su Jugoslaveni, koji saosječaju sa svojom braćom preko granice molili se za njihovu vjersku slobodu, doznado:

— iz dnevne štampe, po vijesti iz Rima od 18. marta, da je »Tribuna« upravila na adresu »Morning Post«, povodom uklanjanja italijanskog jezika u školama na Maloj, slijedeće redove: »Italija vodi umjerenu i razboritu politiku u Južnom Tirolu i Julijskoj Krajini; svako prebacivanje Italiji u tom pravcu je neumjесno. I: konstitucionalni mentalitet Engleske ne može da shvati što su to — ogranični problemi...«;

— iz pisma mog revnog informatora iz Korčule (u kojoj od više od dvije hiljadne žitelja ima 137 Talijana, Talijanaša, automaša i rinkikola), da je mjesnim — da u jednu riječ kažemo: — Italijanama, po odborenju dubrovačke biskupije, a na predlog korčulanske opatije, ustupljena za vrijeme od 5 godina jedna od 10 mjesnih crkava, a koja je posvećena Bl. Di. Mariji, da u njoj mogu vršiti svoje vjerske dužnosti, i to time, da se moraju starati oko njenog održavanja. Nadalje doznajem, da je za župnika te talijanske katoličko-romanske crkve postavljen Don Davide Alfieri de Alighieri, rodom iz Verone, star 64 godine, koji da je već došao i preuzeo pastirska dužnost svog talijanskog stada. No ali dešava se ovo: s tim starim gospodinom, uzornim svećenikom — nisu zadovoljni oni zbog kojih je došao... Prestari! Nije agilan! Ne služi ciljevima talijanske propagande! U jednu riječ nepogoden! Mora da ide natrag a na njegovo mjesto ima da dodje mladiji, agilniji čovječek... Moj informator obećao mi je, da će mi javiti, da li je ta talijanska crkva — pored već tri postojeće talijanske crkve u Dalmaciji: Šibeniku, Splitu i Dubrovniku — otvorena u saglasnosti Netunskih konvencija.

I kad sam pročitao i onu vijest iz »Tribune« i tu vijest iz tog pisma jedino što sam mogao bilo je, da sam usliknuo:

»O-ho! Šta to ima da znači?«

Da završim.

O, Bože, bi li uslišio molitvu moju, kad bih se u kojoj od tih italijanskih crkava na našem Jadranu — (u kojima se služba božja ne vrši na staroslovenskom jeziku, glagolicom, kao god ni u ostalim crkvama) — pomolio za vjersku slobodu svoje braće — za granicom!?

Nek vas ne čudi što u listu, koji nema u programu da iznosi vijesti iz slobodne domovine, iznosim baš vijesti iz jednog kraja naše slobodne domovine. Iz slobodnog kraja, da, ali u kojem živu slobodnim životom svi, svi, — i mi i oni. Oni i mi. U listu svoje braće izbjeglica upličom ovako vijesti i dogodlaje iz Dalmacije, one naše krajine, koja je jedno vrijeme dijelila istu sudbinu s Istrom i ostalim našim porobljenim krajevima, — Dalmacije, čija dva blistra: Lastovo i Zadar ne prestođašni dan danji da dijele sudbinu s Istrom, — Dalmacije o kojoj ne prestođaš da sanjaju susedi naši. Na zdravljie im! A mi: oprez! Jer vrag i ne ore i ne kopa, a žanje...

Gaetano Salvemini govor...

Razgovor našeg suradnika u Parizu s velikim Talijanom



Gaetano Salvemini jedan je od vodja antifašističke emigracije. On je zapravo jedan od duhovnih vodja čitavog antifašizma. Dok su u Italiji prilike bile normalne, Salvemini je bio profesor univerze u Firenci i predavao je historiju, a naročito se je bavio modernom političkom historijom. Uživa glas najuvaženijeg talijanskog historiografa. U političici zauzimao se je za socijalizam i bio je u redovima Bissolatićeva, zapravo drug i suradnik Bissolatićev. U vanjskoj politici on je pristaša Mazzinijeve ideologije, pa je logički morao biti i prijatelj i zagovornik prijateljstva s Jugoslovima, kako je to Mazzini propovijedao. Spada među one rijetke Talijane, koji pravilno prosudjuju odnose Jugoslavena i Talijana i žele naruže veze između oba naroda. Poznata je njegova kampanja u tom smislu, a poznato je, da je za to od svojih sunarodnjaka nacionalista i fašista nebrojeno puta insultiran i provan »izdajicom i Jugoslavom«. Vodjen idejom sporazuma i dobrog susjedstva, Salvemini je napisao mnoge spise, koji su na nas od velike važnosti, dokumenti prvog reda. Naročito je poznato njegovo djelo »Dal Patto di Londra alla Pace di Roma« (izšlo 1925 u Torinu). Za nas je važan i njegov nastup u rimskom parlamentu prilikom debate o ratifikaciji Rapaljskog ugovora u novembru 1920, kad je on zahtijevao, da se ugovor ne ratificira prije nego li se našem narodu u Julijskoj Krajini ne garantiraju sva prava i jednakopravnost s talijanskim narodom.

Naš pariški saradnik Dragovan Šepić imao je nedavno prilike, da se upozna s velikim Talijanom Salveminijem, razgovorao je s njime i zabilježio iz tog razgovora najvažnija mesta za naš list. Ovaj interesantan razgovor donosimo bez komentara, jer sam po sebi mnogo kaže. Iako su naše želje možda dalekosežnije od Salveminijevih teza, mi ne možemo a da ne opazimo ne samo dobru volju nego i političku mudrost ovog velikog našeg prijatelja.

Pariz, aprila 1932.

— Vi ste iz Istre?

— Jest, iz kraja Vladimira Gortana...

Moj sugovornik kime tužno glavom i s interesom me promatrao. Neko vrijeme je šuto i izgledalo mi je, da je razgovor loše počeo.

— Da, da, gorka je misao, da ste iz zemlje, gdje su Slaveni žrtvovani nasilju.

I opet muk... Veseli sunčani dan je probijao u jakim, živim bojama u sobu, gdje je za stolom, punim knjiga i ispisanih papira sjedio starac, živ, s iskrenim pogledom u očima.

To je bio Salvemini. Došao sam k njemu, prije svega da ga upoznam, jer Salvemini je za mene uviđe bio ljeđnost, koja znači nešto ne samo za svoju domovinu, već i za čitavo čovečanstvo. To je duh, koji se digao nad sitni šovenski nacionalizam u času, kad je čitava politika njegove domovine uždisala za tradicijama Rima i Venecije i tražila granice koje su je zanosele. Salvemini, riječi Talijan, koji simpatiše sa Slavenima, zanimao me je u tolikoj mjeri, da sam ulazeći u Pension u Rue Janin, samotnoj ulici pariške aristokratske četvrti, pospišio korake i sve se bojao, da ga neću naći kod kuće.

Naš razgovor je ipak najedamput potekao, a ja sam počeo da opazam kako se iz dijaloga razvija monolog, u kom sam ja, plasljivo zasjevši na krevet, (u sobi nije bilo stolica...) slušala i to ne malo privilegovan. Prvi cilj, da Salveminija upoznam, bio je postignut, jer je preda mnom u neobičnoj nekoj povjerljivosti Salvemini stajao jasan, kao isklesan. Njegova risorgimentska glava, njegova sjeda mazzinijevska brada i njegov način govora, sve me je više sjećalo onih slika iz ilustriranih historija Italije, u kojima su prikazani likovi svjetlih umova, koji su gradili novu Italiju.

Gоворio je o manjinskom pitanju i o fašizmu.

— Baš sad, eto, pišem studiju o manjinsima pod Italijom. Da Vam pravo kažem, knjige koje su pisane o manjinsima pod Italijom, bilo od Nijemaca, bilo

od Slavena, zaboravljuju uviđe da spomenu da je gotovo istom nasilju, kojem su izvršeni Slaveni i Nijemci, izvršena čitava Italija. Jasno je, da se to nasilje jače osjeća u novim provincijama, jer uz političku opresiju, gušenje elementarnih prava čovjeka, treba tu uzeti u obzir i progon protiv vaših nacionalnih osobina. Ali uza sve to, ne treba nikada zaboraviti, da je protiv vas fašizam, a ne Italija.

— Bez sumnje, gospodine profesore, ali naš narod u Istri video je sve Talijane, nalošt, na strani fašizma, koji nam je palio domovine, teško je tražiti tu suptilnost u differenciranju kod naših masa.

— Da, da, ali čini mi se, da bi vaša dužnost bila, da kažete svojima svakom prilikom da talijanski narod nema ni interesa ni razloga, da se Slaveni i Talijani na Jadranu kolju oko granica. Manjinsko pitanje je po mojem mišljenju pitanje političke i socijalne slobode. Mislim, da bi se širokom političkom, kulturnom i administrativnom autonomijom bolje riješilo manjinsko pitanje nego ikakvim irredentizmom. Kada Talijani govorile o talijanskoj Istris, oni zaboravljaju, da su oni istina tamo svuda raspršeni, da prave većinu u gradićima, ali slavenski ih je seljak okružio i im izdaju iz gradskih zidova. Slaveni s druge strane zaboravljaju, da se ne mogu istrijebiti, isčupati ti Talijani po gradovima, s tolikom tradicijom, kao što je na primjer mletačka tradicija. Ja sam sam bio uviđe protiv toga da se postavi strategijska granica prema Jugoslaviji, jer se nikad ne o kreće nož prema onome, od kog se traži mirno susjedstvo i dobro prijateljstvo. Svi oni krajevi od Labina prema gore, polovica Istre, pa svi oni krajevi, gdje obitavaju Sloveni, mogu Italiji da prave samo neprilike. S druge strane, ja sam opet protiv pripajanja Trsta, Gorice i Pule Jugoslaviji, jer su tamo Talijani u većini. Zato treba, da se granica denacionalizira, da se dade slobodan razvoj narodima u obim državama, bez obzira na granice, i granice će izgubiti od svoje »svetlosti«.

— Ja mislim, da bi plebiscit mogao tu najkompetentnije da presudi.

— Zar vi vjerujete još u plebiscit? — zapita me živo Salvemini. — Ja ne! Ja znam da ima toliko raznih utjecaja, koji mogu falsifikovati volju naroda i plebiscit ne bi bio vjerna slika raspolaženja.

— Pa ipak je to jedini vrijedni kriterij, da se prosudi volja naroda. Tome je trebalo da se pristupi, kad se je određivalo jugoslovensko-talijansku granicu.

— Da vam ja nešto kažem... Rimski pak... Vi se dobro sjećate, kako smo do rjeđe došli. Vi znate kakvu smo borbu Bissolati i ja moralim da izdržimo i koliko smo putučili riječ »izdajica« da pridobijemo bar jedan dio talijanskog javnog mišljenja za Jugoslavene. E, pa znate, da se s jugoslovenske strane nije nadlo odaziva i saradnje u našoj kampanji? Jugosloveni su, istina, prihvatali kad smo mi govorili da je Dalmacija jugoslovenska, ali nisu htjeli da čuju kad smo otkrili o talijansku Pule, Trsta i Gorice. Naši imperialisti traže čitavo more i čitavu obalu za Italiju, a vaši sve do Venecije. Kad su nas na to upozoravali u Italiju, ja se dobro sjećam, da smo Bissolati, još neko drugi i ja često sami među sobom diskutirali o tome i čekali glasove s druge strane obale, ali ništa nije dolazio. Trumbić sam je zastupao integralne, najveće jugoslovenske težnje. Ja sam mu govorio, kad mi je pokazao Rimski pak: To su riječi, vi ste morali već tada odrediti granice, da se po svrđenom ratu ne posvadimo. Trumbić je šutio, kao što je često volio da šuti. Bio je to salonski džentelman, koji je malo poznavao politiku i zanašao se advokatsko-jurističkim preciznostima. Inače je bio fin i pošten čovjek. Da, teško je bilo tada braniti Slaveni. Mi smo ipak govorili našim nacionalistima: Ne radi se samo o dobroj volji naših susjeda, nego i o jednom principu, koji moramo priznati drugima kao i sebi a to je princip slobodnog razvoja svakog naroda. Jugoslovenima je manjkao jedan čovjek u najodlučnijem momentu. To je bio Supilo. Njega sam mnogo poštovao. On je bio sposoban da spaši vašu interesu unutar nove, zamisljene države s vanjskim problemima. Velika je to bila inteligencija. Svi ostali jugoslovenski političari ostaju daleko za njim...

Salvemini naglo prekine svoja razmatranja i reče:

— Oprostite, ali mogli bismo iziti na malu šetnju u bulonjsku šumu.

Starac je ustao i mi smo izšli polagano šećuti da obilazimo stazama u ovo doba još samotnim i nastavili smo da razgovaramo o raznim našim i talijanskim političarima. Da spomenem samo to, da je Salvemini dobro poznavao politički profil Radibora.

Sto smo dublje ulazili u šumu, razgovor je bivao sve topliji i intimniji. Pričao sam mu o danima provedenim u talijanskom vojništu i o slabom korjenju, koji je uhvatio fašizam u talijanskim masama. On se zanima, da li postoje revolucionarni duh kod radnika i vojnika.

— Ne u većoj mjeri, ali zato je ipak jača gradjanska svijest kod Talijana. Ali za revoluciju, tu su Talijani teži. Talijan je udara, ako nije stalan za uspjeh. Ali kada je stalan, onda će se i žrtvovati.

— Jest, imate pravo. I fašizam baca mnogo na tu psihološku kartu... U svakom slučaju, ja još ne vjerujem u skoru re-

voluciju u Italiji. Prije vjerujem, da će buknuti buna u drugim državama, gdje dikature nisu tako dobro organizovane, rezonovao je Salvemini.

— Vi ćete dakle ostati u progonstvu do novog Risorgimenta?

— Da, čekat ću... — I starac je sad kracao težim koracima kao da je osjetio svu težinu emigracije. Ovaj sunčani dan dozravao mu je sliču južnog pejsaža njegove domovine, koju toliko voli. Ali ideje su jače od nagona. Taj čovjek u tim starim danima još će da se bori za slobodu u svojoj domovini, jer sloboda je za njega prvi uvjet ljudskog života, jer bez slobode nema ni za jedan narod ni jednakosti ni pravde ni poštene života.

Tužniji smo se vratali u njegov penzion i starac je bio zgrbljeniji. Dugo smo šutili i ja nisam znao, kako da mu kažem, da je i mene potjerala ista sudbina iz doma i da i ja čekam slobodu svoje domovine kao i on, samo ja imam vjeru i nadu, da ću to doživjeti, dok on, stari borac, iko zna?

— Chi lo sà? — ponovih u sebi stižeću mu ruku i rekavši mu u jednom pogledu svoju tužnu misao.

DRAGOVAN ŠEPIC.

Organizovana aktivnost

Predavanje Dra Ivana M. Čoka
U OMLADINSKOJ SEKCIJI DRUŠTVA
»ISTRE« U ZAGREBU.



Dr. Ivan M. Čok

Na molbu odbora Omladinske sekcije, da održi jedno predavanje omladincima, dr. Ivan M. Čok, predsjednik Saveza, rado se odazvao pa je u srijedu 20. o. m. održao jedno zanimljivo predavanje o smjernicama i zadaćama naše emigracije. Predavanje održano je u prostorijama Jadranske straže, pa je bila ta ljeta dvorana dupkom puna omladinki i omladina i drugih starije braće i odbornika »Istre«.

Na pozdrav predsjednika sekcije brata Cerovca, dr. Čok zahvaljuje se toplim riječima ističući vrijednost i odvažnost zadaće omladine uopće a naše današnje načinosti. Prelazi nato na pitanje naše emigracije, njezinog postanka i rada u bližnjoj prošlosti. Spominje nastojanje da se već u početku osnuje jedan jedinstveni program i način rada. Zato je ibo god. 1920 konstituiran »Jadranski zbor«, ali je nažalost kasnije prestao da radi.

Godine 1928 konstituirala se Organizacija Jugoslovenskih emigranata iz Italije, ali je i ta morala prestati da radi zbog raspusta. Konačno se je lanske godine osnovao Savez emigrantskih udruženja iz Julske Krajine.

Prva je i bitna zadaća saveza da okupi u svoje redove sve naše vrijedne emigrante, koji su u svom zavičaju zbilja bili vrijedni i nisu se sramili slavenskog svog značaja i porietla, pa da se svi zdržimo u čvrstu falangu proti nasilju fašizma. Slugama fašizma nema mesta u našim redovima. Nema i ne smije da ga bude.

Socijalni rad druga je naša velika brigada. Nači onima koji danomice dolaze u slobodnu zemlju mogućnost zarade i zapošljavanja. Bilo je dosad u tom pravcu mnogo rada i nastojanja ali poželjno uspeha nije bilo. To ne ovisi samo o nama nego i o milje u kojem živimo. Mi jesmo, istina, jedna emigracija, — ali emigracija istog tijela i iste krv i s ovim narodom, pa tražimo, da nas i vlast, mjerodavna vlast kao takove prizna i s nama tako postupa. To je njezina dužnost, kao što je to naše sveto pravo. Samo susretljivošć i potpunim razumijevanjem na mjerodavnim mjestima moći ćemo postići veći pozitivni uspjeh u tom pogledu.

Isto tako je od velike važnosti propaganda. Da upoznamo svu našu braću u Jugoslaviji i izvan granica s našim problemom, to je u prvom redu naša dužnost. Pa da onda dalje zainteresiramo i drugu slavensku braću i ostalu Europu, za našu stvar, da pokažemo svijetu kako se u centru Europe u XX vijeku na jedan najbratniji i najprekidniji način sistematski uništava narod koji ima i te kako prava da živi na svojoj vlastitoj zemlji.

Upozorava na metode kojima se služe druge manjine kao što to Nijemci, Madžari, Ukrajinci itd. Čime i na kakav način se Talijani sami ne služe da narodu i sviljeti.

jetu nametnu uvjerenje da je Julijska Krajina, pa čak i čitava Dalmacija potpuno talijanska zemlja!

Konačno spominje i odnos nas emigranta, prama ostaloj današnjoj braći, ističući da moramo, osobito mi omladina biti obzirniji i realniji.

Za predavanje koje je bilo saslušano i popraćeno velikim interesom bio je predavač nagradjen obilnim i dugim pljeskom.

Iza toga brata Cerovca zaključuje sastanak izrazujući želju, da u našoj sredini češće vidimo i čujemo našeg predsjednika.

Lj. Č.

POZIV

članstvu Omladinske Sekcije društva »Istra« u Zagrebu za glavni sastanak (glavnu skupštinu).

Omladinska Sekcija društva »Istra« u Zagrebu poziva sve svoje članice i članove, da dodiju u potpunom broju na glavni sastanak, koji će se održati u nedjelju, dne 8. maja u 10 sati prije podne u prostorijama »Kola«, trg Kralja Aleksandra, sa slijedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav pročelnika,
2. Izvještaj tajnika,
3. Izvještaj pročelnika pojedinih potsekcija (ženske, mandolinističke, dilektantske i knjižničara),
4. Izvještaj blagajnika,
5. Izvještaj revizora,
6. Razređenica starom odboru,
7. Promjena pravilnika i
8. Eventualija.

Eventualni prijedlozi imadu se podnijeti poslovnom odboru najkasnije tri dana prije glavnog sastanka. Umoljava se članstvo, da podmiri do glavnog sastanka začatu članarinu. — Odbor.

CLUB JUGOSLOV. PRIMORSKIH AKADEMICKO V LJUBLJANI

Dasi smo u letnji sezoni, ko pada delavost društava in zanimanje članstva za društveno življenje, se opaža v našem klubu vedno veće zanimanje za vse aktuelne emigrantske probleme. To se opaža zlasti na sestankih, kjer debata nadkriljuje časovno in često tudi vsebinsko ostali program. Seveda ni še dosežena višina, ki bi jo želeti. Delna krivda gre na račun naših linjan, ker ne moremo najeti primernoga lokala; toda upamo, da bomo našli primerljivo solucijo. Nadvse pa je razveseljivo dejstvo, da je popustila prejšnja nezdrava psihoza med članstvom, na njeno mesto pa je stopilo splošno zaupanje in volja do društvenega dela.

Na prvih dveh članskih sestankih sta predavala člana tov. Fer

Stranac putuje kroz fašističku Italiju

U izdanju veoma agilne i poduzetne »Zabavne Biblioteke« izšlo je prošlih dana opet jedno rijetko zanimivo i odlično djelo, knjiga »Kroz zapadne zemlje i gradove«, koju je napisao poznati i uvaženi mladi hrvatski književnik g. Slavko Batušić, tajnik Narodnog kazališta u Zagrebu. Zbirka je to putni bilježaka i impresija na putu kroz Italiju, Francusku i ostale zapadne zemlje, napisanih odlično u svakom pogledu. To je putopis jednog našeg čovjeka velike kulture i istancane duševnosti. Na našem jeziku ima malo tako odlično pisanih putopisnih stranica. Nemamo namjere, da se upuštamo u prikazivanje te knjige, nego ćemo susretljivo pisanu i izdavača za naše čitatelje iz nje prenijeti one stranice, koje se odnose na fašističku Italiju, jer su veoma interesantne i pune točnih opažanja.

REMINISCENCIJE O POSTAJI MESTRE

Kad god, siedeći u zoru polusnen u vagonu, prolazim kroz neizbjježivu stanicu Mestre, ne mogu a da se ne sjetim stare jedne gravire iz četrdesetosmih godina. Ta je gravira u pozlaćenom okviru dugo vremena visjela u izlogu nekog malog antikvara u gornjoj Ilici, između okrnjenih šalica iz saskog porculana, slomljenih brončanih figura, kositrenih tanjira, bidermajerskih broševa i srebrenih baroknih posuda za šećer. Pisalo je na toj graviri otrilike ovo: »Hrvatski serežani, utaboreni u mletačkom predgradju Mestre. — Ti dobri naši ielačićevski serežani logorovali su na toj graviri u velikom atriju neke palate, u kojoj bježe okolo naokolo uz stijene mnogo klasičnih i pseudoklasičnih skulptura. Serežani su po mramornom podu razstrli slamu i razvalili se s lulama u Zubima, a skulpture su im poslužile kao manekeni ili neke vrsti kliničanica za uniforme. Tako su nekoj Veneri prebacili pušku preko golih ramena, Laokonu nabili na glavu vojničku kapu, na Dionizova ledja ovjesili telesak — svakome svoje. Nipošto nije isključeno, da su naši dobri serežani upravo ovako logorovali na pragu Venecije, i da je njihova gesta prema antiknoj skulpturi imala i svoje dublje značenje.“)

Tako se može započeti o južnim i zapadnim gradovima, premda to ne mora da bude kontrapunktalna tema. Jer tema bi se dalje mogla razviti tako, da se iz nje izvije logički ispredena misao, kako će ja kroz mnogo gradova propotovati s atavističkim nagonima serežana iz Otočca i Korinice, ili da će se pritajiti i odigrati omiljelu ulogu naših felitonista; da sam ja u svojim rukavicama i svome trench-coatu više gradjanin Kanala Grande i Carcassona, no što su oni, koji su tamo rodjeni, i koji u izvjesnim pogledima imaju stanovito preim秉stvo preda mnom.

Ni jedno ni drugo.

Ja putujem i o putovanju imam svoje intimno mišljenje. Ali to sam mišljenje već napisao, držim najbolje u pjesmi »Vožnja«.

VENECIJA POD ORUŽJEM

Tako sam ujutro rano došao u Veneciju. Ludo sam volio Italiju, i još sasvim mlađ sam projurio kroz nečuveno mnogo galerija, parkova i sakristija. Danas — ne tajmo ništa — u toj se zemlji osjećam kao u mišolovki od žičane rešetke. Prvi je dojam: četrdeset uniforma, najmanje. Same uniforme. Karabinjeri, bersaljeri, milicioneri, vatrogasci, poštari i željezničari, svu su kostimirani kićeno i teatralno, — a osim toga svi nose revolvere. A ja taj instrument nikako ne volim. Doduše, nisu me gadali, niti su pokazivali takve namjere, ali kad o pojasu svakog drugog čovjeka visi u kožnom tobolcu taj hladni probogni predmet, — to onda prestaje da bude teatralno. Zato sam već unapred ponovno zavolio dragu zemlju Galsku, Francusku, gdje se takvom opremom nitko ne kočoperi.

Tako sam u Veneciji odmah ugledao četiri revolvera na peronu kolodvora Svetе Lucije, pa dva na onom smješnom parobrodici, koji fungira u svojstvu tramvaja, pa dva na ulazu u palaču duždeva, zatim pred Coleonijem, pred Akademijom, pred crkvom Frari — uvijek dva, nikada jedan sam, — i samo je još trebalo da i pred Tintoretovim zlatno-smedjim »Skidanjem s križa« neka uniforma zašljoca orozoin. Ali teliko sam ipak maliciozan, da jasno vidim posljedice tog opasnog stana: u hotelu Danieli, ispod zlatno i modro kasetiranih stropova, vrzu se siluete internacionalnih globetrotera, ali redovi su im znatno prorijedjeni. Na trgu Svetoga Marka ima zapravo jako malo putnika, koji hrane golubove, jer tome se nikako ne da izbjegći. Ali ti golubovi postali su apsolutno mršaviji, i što je još karakterističnije, pitomiji. Prije šest godina morao sam prosutti nekoj litara kukuruza, dok se je jedan golubić udostojao, da mi dodje na ispruženi dlani. Danas, to jest onomad, ispružio sam dlani za dva tri zrna, i već je sletilo čitavljato. Komične ptiće! Ali njihovo se vladanje potpunoma poklapa sa činjenicom, da je i Lido prazan. Lido! Lido, ta zvonka riječ, gotovo ekvivalentna riječi avantira. dece-

nijama prenatrpan, tako da je pet kilometara pjeskovite obale bile stovarište ljudskog mesa u kupačim kostimima en masse, u svim mogućim muškim i ženskim varijantama, — danas taj Lido izgleda kao plesna dvorana kakve zabave u četiri ujutro, kad su se ljudi razišli, i kad je — kako se u zagrebačkom studentskom argotu kaže — nastupilo »groblje«. Pjesak je lidske plaže mekan, topao, blistav, vali jadranski blagi i mazni, kocopere se stabilimenti, vijore barjadi, cijeli je aparat spremjan da funkcioniira, ali nema za koga, jer na pet kilometara plaže nas ima svega tako malo, da je to svima upravo neugodno.

Da, da, samo dalje s revolverima, kontrolama i uniformama, pa će ova zemlja, koja živi od najljepših fama, do godine možda već i eksportirati morski pjesak.

Ali ipak se sve to zaboravlja u trenu, kad čovjek stane ispod zamračenih mozaika San Marca, gdje Paia d'oro srebreno i zlatno blista u trepetanju svjeća i kandila, i gdje se potpuno gube sve usporedbe o realnom i nerealnom. Tolike su pogrde u zanosu Izrečene o toj natruljoj staroj bludnici Veneciji, ali ona neugasivo blista i gori u bojama, sva razdrobljena u pličice presjajnih boja, koje su tako tople i u novemburu kao i u februaru, kad se na naše krovove spušta još smrznuti snijeg. Neodoljiva je nenačarolija u svemu — i ti smrdljivi kanali, i kostimirani gondolierisa scijom »ooo — oeee«, i voni ribe, pržene na ulju, pa onda freske, mozaici, platna, štuk, forme, boje, pa sve to još jednom ispočetka, — sve sažeto u jedno, a razbijeno i rasparčano u forme detalja: muranski kristal, crveno-crne šalove, bibelote, kupe i pokale, šarene djerđande, akvarelne razglednice, brokatne tkanine, — sve je zapravo jedna ustrajna i proračunana režija nekog nevidljivog ali rafiniranog režisera, koji to ovakav ispad moguć pred strancem, ali bit će da onda tu ipak nema tog »jednodušnog oduševljenja puka«.

Uostalom. Genova je u svojoj noćnoj blještavoj rasvjeti topla i impulzivna, ma

da zaudara na ribu, prženo ulje i pomije. To spada k moru, ladjama i izvjesnom širinskom stupnju.

Ali danas joj daje poseban čar ova hiljadu i dvije stotine mlađih argentinskih mornara s »Bahie Blance«. Pure su ih ulice, kavane, autobusi i tramvaji. To su mladići i diečaci ispod dvadesete, svi crni

kim, i odvesti ih preko oceana i ekvatora nekud do ušća La Plate, na ponos i slavu flote argentinske.

Tromo se vuče naša barka, stari krezubi i kao nikolinjski djava kosmati i namreškani mornar pokušava da mi objasni, kako je u mladosti nekoliko puta oplovio cijeli svijet. Zašto da mu ne vjerujem? Ako je nekoliko dana oplovio genovešku luku, viđeo je Singapor, San Francisco i Zanzibar; ladje su uvijek iste i boja neba i slana vođa morska, samo su barijaci drugačiji i boje puti i očiju mornarskih.

Iza fanala — svjetionika — zareže u oštrom luku crna motorna ladjica: dva čovjeka u crnim uniformama i s revolverima preko ramena — opet revolveri! — doviđaju patetično, da dodjemo do njih. Lučka fašistička patrola. Stari veslač razvlači preko lica bijesne grimase, jer mora veslati sto metara nadlesno. Gospoda fašisti sjede izvaljeni u svome motoru, puše cigarete, i ovđe u nedjelju naveče ušred luke, traže od staroga dozvolu za vožnju po luci, a onda pitaju, koliko je tražio za tu vožnju, i nije li previše tražio — ukraško: mila i draga konverzacija. Zatim nas otpuštaju, njihov motor zabrui, i oni opet zaokreću kroz taj labirint lukobrana, brodova, mostova, lanaca i malih svjetionika.

Stari mornar uvrijedjeno šuti i vesla natrag prema obali. Odjednom stane, oprezzno se ogleda, lice mu se naježi od bijesa i zloće, on izvali tešku južnjačku psovku, a onda stane pružati svoje čvorave kandže praveći gestu, kao da nekoga hvata za grkljan i davi. Teško bih vjerovao, da je ovakav ispad moguć pred strancem, ali bit će da onda tu ipak nema tog »jednodušnog oduševljenja puka«.

Uostalom. Genova je u svojoj noćnoj blještavoj rasvjeti topla i impulzivna, ma

da zaudara na ribu, prženo ulje i pomije. To spada k moru, ladjama i izvjesnom širinskom stupnju.

Ali danas joj daje poseban čar ova hiljadu i dvije stotine mlađih argentinskih mornara s »Bahie Blance«. Pure su ih ulice, kavane, autobusi i tramvaji. To su mladići i diečaci ispod dvadesete, svi crni

i opaljeni, s baršunastim očima, u sasvim biledim i čistim mornarskim uniformama. Hodaju ispod ruke po trojica-četvorica, a zastajaju, kad negdje iz podzemlja harmonika zasviru rastegnuti i plaćljivo i kad je koji izlog sa šarenim stvarima odviše jarko rasvjetljen.

Na bijelom kamenom zvoniku San Lorenzo odjila ura, kasni sat odjila, noć pre-

DO ZORE KROZ LIGURIJU

Sest sati u vlaku, od ponoći do jutra. U zoru je more sasvim svijetlo, okrenjene bakrene komad mjeseca blijeći, žute pećine i hridi postaju stakleno transparentne, cijeli se horizont nebeski akvarelno rastapa.

Pruga vodi vlak iznad samog mora; San Remo i Bordighera, već u samom praskozoruju letnju, pijano mirisu. Po kamenim pećinama i ispred hotela i vilu sa spuštenim zavjesama bujno cvatu crveni i bijeli oleandri, vretenasti pelin, cedrovi, magnolie, lovor, četruni i narandža. A sve miriše sasvim mirisima, vrtoglavo i opojno kao tamjan na žeravici. Pa zato se ovamo i dolazi.

U Ventimigliji konačno talijansko-francuska granica. To je još jedina granica u Evropi, gdje se formalnosti pasoša i carine vrše na onaj kverulantski način prvih poslijeratnih godina: svi dolje iz vagona, najprije kroz hodnike, između nekih gvozdenih ograda konstruiranih kao labirint, pa uz gurnjavu najprije do jednog organa, koji pregledava pasoš, zatim drugog, koji pretvara priblagu, svi udaraju štampilje i pišu kredom po kovčezima, pa opet hodnik, posljednja dva karabinjera sa sabljama, puškama, revolverima i bodežima, — i onda napokon francuski peron, flegmatični i dobroćudni francuski carinici i konduktéri i francuski vlak — kao pojas za spasavanje, kojega se čovjek hvata u radosnom uzbuđenju.

I, idemo, napokon idemo.

Menton još otvijeno spava. Spava i crna borava šuma na Cap Martinu, kroz koji se probijamo u začadijenom tunelu, a onda odjednom u daljinu, kao Betlehem na pećinama, izroni pred mene Monte Carlo i Monaco.

Slavko Batušić.

Ideološki profil Filipa Turati-a

Pred nekoliko dana umro je u emigraciji poznati talijanski vodja i teoretičar socijalizma Filip Turati. Da i naši čitaoci dobiju barem neku sliku o nauci pok. Turati bacit ćemo letimčan pogled na njegovu nauku.

Poznato je, da je marksizam prvi dobro očekivao ostvarenje socijalističkog društva od automatskog hoda stvari, po kategoričkom imperativu sudbine. Premise na temelju kojih se je zaključivalo da jedino tim putem ima doći socijalizam do svog cilja bili su: nagla koncentracija privatnog vlasništva u rukama nekolicine, stalno siromašenje proletarijata kao i vječno zaoštirvanje borbe klasa. Međutim kad se je opazio da je životna otpornost i elastičnost buržoaskog društva još dovoljno sposobna da odgodi vlastitu katastrofu na prilično neizvjesno vrijeme, i otkrivi neobičnu prilagodivost buržoaskog režima svim novim pa i iznenadnim situacijama, — socijalistička akcija morala je ući u novu životnu fazu ako nije htjela ostati sterlina t. j. fatalistička i mesijanistička. Socijalistička akcija prešla je u fazu evolucionizma, u kojoj fazi susrećemo ime Filipa Turatija. U toj fazi, naime, socijalistička akcija postaje dnevnom potrebotom, jer se ostvarenje socijalističkog društva više ne čeka od potpunog osiromašenja proletarijata nego baš naprotiv: od poboljšanja njegovog života! Pobjeduje pomalo deviza: nije socijalista onaj, koji nije istovremeno i revolucionar, imajući uvijek u vidu konačni cilj proleterske revolucije — ukidanje privatnog vlasništva na sredstvima produkcije. Ovo se može postići jedino dnevnom borboru, dnevnim osvajanjem pozicije u društvu, reformama ili jednom riječi: u vječnom gibljivanju pokreta. Sve to ima doći i sve se to ima postići jedino mukom i zaslugom proletarijata, a nema se očekivati odozgo. Kad se pak sve te reforme i sva ta borba skupi i dodje do neke granice — sve će se to sastati u revoluciji, koja će konačno likvidirati u korjenu društveno zlo. U ovom temeljnom svom vjerovanju Turati je reformizam razlikuje od buržoaskog radikalnog reformizma (eliminiranje ovih ili onih društvenih bolesti pomoću reforma) kao i od Bisolatićevog i Bonomijevog reformizma, koji čak cijeli socijalistički pokret ograničuju na radnički pokret. Za Turatija je pak »socijalistička partija radničkog pokreta kao duša tijelu« — kako kaže Adriano Tilgher.

Interesantan je njegov stav prema anarhizmu, maksimalizmu i komunizmu. To se najbolje opaže u njegovom shvaćanju revolucije. Turati tvrdi da se revolucija ne stvara u jedan dan, niti u jednoj sedmici, nije to fakat od danas, niti od sutra, nego je činjenica od juče, danas i sutra, činjenica od uvijek, kojom socijalizam pospiješuje svoj dolazak samim faktom da mu je ona saznanje. Ona se ne ograničuje na osvetu, koja ruši u jedan mah buržoasko društvo i podlaze na njegovim ruševinama komunistički režim »ona je polagan i postepeni rad po kome se proletarijat malo pomalo pričuva na tehničko i administrativno upravljanje društva.« Time se ne isključuje eventualnost jednog konačnog udarca, ali Turati hoće, da goranjom misli o odgajanju proletarijata za

stanje poslije revolucije, koje će biti društveno sazrelo, potkreplji jednu širu misao t. j. da jedan prerni i nezreli ovakav zavoj ne bi imao nikakvog drugog efekta nego umjetnu i formalnu promjenu društvene političke strukture.

Interesantno je što misli Turati o ruskoj revoluciji. Ona je — kaže — propala čim je buknula i zašla putem organizacija osvete.

Stanje poslije rata bilo je u svim evropskim državama apsolutno neodrživo. Nije se mogla opaziti niti kontura jedne buduće društvene formacije, koja bi mogla bar donekle da bude odraz općeg raspolaženja u masama. Duševni život masa i sve dotadanje njihove orientacije doživjele su nagli i samoubilački preokret. U tom kaosu i ekonomskoj bijedi u čemu se nije znalo kome bi se vjerovalo i za kime bi se pošlo (drugacije je raspoloženje naravski bilo u masama, koje su se borile prvenstveno za nacionalnu neodvisnost) bilo je možda najzrelije polje za propagiranje ekstremističkih pogleda na društvo i život u svom njegovom totalitetu. Barem po metodama sve je bilo sklono skrajnjem i posljednjem. Da se nije dogodilo ono što su mnogi očekivali razlog je tomu posve na strani konkretne opće situacije, a ne na strani teorije, kako to hoće Turati: »svjetski rat nije mogao biti revolucionaran, jer je osiromašio svijet, a socijalizam se ne može roditi, po Marksu, nego u hipertrofiji kapitalizma, u krizi hiperprodukcije: prije ne!«

Svojim originalnim gledanjem na socijalizam kao politiku i nauku odvaja se je Turati od mnogih ustaljenih pogleda. Stvorio je svoj vlastiti tip socijalizma, koga je branoj jednako odlučno i idealno dugi niz godina protiv napadala sa skrajnje levice i sa skrajnje desnice.

O aktualnosti Turatijevog reformističkog socijalizma govoreći općenito — može se diskutirati. Iz ovih razloga je možda i u samoj antifašističkoj koncentraciji nastala pometnja. Međutim, ako se uzme zajedno s njegovim kritičarom Adrianom Tilgherom, da se u civilizaciji dviju nepopravnih sila kapitalizma i nacionalizma nemože naći njihovo ravnovjesje — onda se po Tilgheru radi toga istog razloga razara i baza turatijskog reformizma.

Uostalom obzirom na izvore svoje nauke Turatijev socijalizam ima bez sumnje svoje teoretsko opravdavanje (ako je opipljiva talijanska stvarnost već davno demantirala sam njegov reformizam). Iz Marksove nauke može se zaključivati na dv

Kaj so Rezijani?

Zgodovina Slovenov, ki so živeli še v 12. stoletju kompaktno na ozemlju tja do Tagliamenta, je zavita v temo. Stari viri nam povedo zelo malo o njih, so netočni in pomankljivi. Izmed starih zgodovinarjev in piscev nam nihče ne poroča, da kje je segal naš rod. Novejši zgodovinarji pa se zmanj trudijo, da bi razvozljali razne bajke in v tem pravcu rešili problem. Raziskovanje iz tega stališča se je pokazalo kot nepodobno! Taki zgodovinarji samo zavajajo in odaljujejo znanstvenika od pravilne smeri.

Iskati moramo torej novih poti in novih vidikov. Jezikoslovec naj izpopolni to kar ne zmore zgodovinar!

Študij krajevnega imenoslovja v severni Italiji (Alpah) in Furlaniji, nas privede n. pr. do zanimivih in povsem konkretnih iz sledkov.

Mnogoštevilna krajevna imena v severni Italiji nam jasno kažejo, da je bil tamkaj naseljen slovenski živelj že v davnini preteklosti. V alpskih predelih so vsepovsod razširjene zlasti tiste strokovne besede, ki jih rabijo naši pastirji v svojem gospodarstvu. Take besede so n. pr.: tanar, polica, planja, planica, krnica, kuk (lmelj), kocelj, kukla, čukla, kolk, laž, peski, draga, kališče, poljana, dol i. t. d.

Slovenska beseda »kuk«, ki znači nekaj štrelčega, je razširjena po vsej severni Italiji. Razume se, da je v naših Alpah mnogo gorja s tem imenom; to velja zlasti za pastirske predele. Italijanski geolog Mariñelli je našel v Karnskih Alpah 18 kukov (gore); ali v okolici Ravenne jih je našel 5. Ta beseda je razširjena v Alpahdaleč proti Zapadu. Tako je n. pr. v provinci Como gora Monte Cuco (2652 m) in povsod v bližini je še mnogo drugih kukov.

Slovenska beseda »amar«, ki znači utrjen kraj na višini (za ovce), je tudi zelo razširjena v Alpah. Slovenski pastirji rabijo ponekod še glagol »amariti« = goniti crede iz enega kraja v drugega.

Pri jezeru Lago Maggiore je Monte Tamaro, poleg pa še Gradisca (1028 m) in Cucco. Gora Tamar (2241 m) je tudi v skupini Cimone della Pala.

Imamo seveda še neštelo drugih slovenskih besed. Pri Trentu je kraj Predol ter gora Calis (lad. = caliscu), kar je isto kot slov. Kališče (pri Begunjah). Pri Lago di Garda je kraj Dolo, sploh pa je tudi v okolici Padove mnogo krajevnih imen u »dolci« (dol, dolina). Pri Comu je kraj »Poglianc«. Večina krajevnih imen v Alpah (sev. Italiji) in Furlaniji so le slovenske spačenke! Kaj naj pomeni v italijanščini Piave (reka)? Kaj Livenza?

Ladinci na Tirolskem imajo mnogo slovenskih besed. Dr. Belli, ki je proučil imenoslovje na Tirolskem (Termini dialettali del Trentino) omenja ladinske besede: suer (sovar) = vento del nord sul lago di Como = slov. sever; planzie = basso di valle = slov. planica; sgrevben = terreno alpestre sassoso = slov. greben (groblija).

V Furlaniji je bila slovenčina v 12. sto. in tudi še pozneje dobi splošen občevallen jezik. Slovensko plemstvo je bilo tu še močno, ko je med drugimi Slovani že dano izginilo. Znani sta iz t. dobe n. pr. plemiški rodbini Čukov in Bojanov.

V 15. in 16. stol. so razni izobraženci in zlasti pa duhovniki vneto prevajali razna cerkvena dela in posvetne spise v slovenščino (Johannes civis Vegle, Sommaripa). Ohranjenih je seveda še mnogo drugih rokopisov.

Ker so bili Slovenci večinoma pastirji, so tvorili v neprikladni in z gosto šumo zrasli Furlaniji nekake otoke; spričo nižje kulturne stopnje so se v tem slučaju toliko ložje poromanili. Asimilacija je bila v tem

slučaju neizogibna. Imena vodà, gorà in na-selbin pa nam vsepovsod jasno kažejo sled o slovenskem življu. Ob Tagliamentu so vasi z imeni Beograd, Goričica i. t. d.

Na tem prostranem ozemlju so se mogli Slovensi vzdržati, le kjer so bili prirodno zavarovani napram sosedom in njihovi kulturni. To je značilno zlasti za Rezijane, ki žive kompaktno v gorski dolini Bele (Rezije) ob vnožju Kaninove skupine. Ta rod je neverjetno odporen tudi v fizičnem oziru. Rezijan je visoke postave, žilav, koščen in zagorel. Beneški upravitelj Aloise Marcello je poročal 1. 1599. o njih in sosedih: »sono quasi tutti bellissimi uomini e degli più alti«. To pa je ugotovila tudi sedanja ital. narodna statistika. Naš pesnik Stanko Vraz je pisal o njih:

Dalje pram zapadu
u mirnom zavječu
stoji narod vesel
kô diete u evičeu.

Slabo ih kraj hrani,
a kô ptico nebom
veselo razhode
svetom za hlebom.

(Djur.)

Ko so prišli Rezijani pod beneško nadoblast in ko se je njih gospodarsko težišče utrdilo o smeri proti jugu, so se začeli pogostoma uveljavljati italijanski upliv. Ker je bilo premalo stikov z drugimi Slovenci, se je tudi jezik znatno oddaljil od našega in šel v razvoju povsem svojo pot. K temu je pripomogla zlasti neugodna gospodarska lega, ki je onemogočila živahnješki stik s Slovenci, živečimi onkraj Kanina in Kolvrtata.

*

Poljski jekoslovac B. de Courtenay trdi, da so Rezijani posebna slovanska veja, ki ima s Slovenci le malo skupnosti. Nekateri pa trdijo, da so Rezijani doseljeni Rusi; dokazujejo, da je njihov jezik zelo sroden ruskemu. To podpirajo tudi s trditvijo, da so ruskemu generalu Suvorovu (ki je prišel z Napoleonovih vojn v Italijo) služili Rezijani za tolmača. Omenjajo tudi, da so se kozaki zelo čudili, ko so slišali v Italiji jezik, ki je njihovemu tako sroden.

Edino pravilna trditv pa je, da so Rezijani pristni Slovenci (Italijani trdijo, da so Rezijanci ital. živelj!).

*

Listina iz 1. 1242 omenja rezijanske kmete: Gorjanin-a, Golob-a, Bilino, Črno-ga, Kos-a, Vekoslav-a, Janjigo-j, Popli-ga, i. t. d.

V neki drugi listini iz 13. stol. so imena rezijanskih kmetov: Stanigoj, Siliboj, Radoš, Mali, Ljubigoj, Vogrič, Černi, Čadež i. t. d.

V istem času pa najdemo okrog Gorice vencev (Ziljska dolina) zelo podoben rezijanskini. Nekatere oblike so v rabi specialno na Koroškem in v Reziji; tako n. pr. brater (brat), pozde (pozno), nebovec (svedec), i. t. d. Rezijani tudi štejejo na isti način kot Korošci.

Raziskovanje v tem pravcu (jezik, krajevno imenoslovje i. t. d.) bo odprlo zgodovinarjem pot v dobo, ki se vleče kot ogromna praznina od propasti rimskega imperija pa tja do poznega srednjega veka.

Značilno je, da že dopuščajo nekateri vestni italijanski geologi (Marinelli, Sergi, Belli i. t. d.) to stališče. Raziskovanje v tej smeri nas privede tudi do drugih izsledkov.

O Keltih ni nikjer sledu? Nekatera latinska krajevna imena se dajo tolmačiti kot slovenska? Nastaja tudi trditv, da so bili Slovenci (pastirji) praprebitvalci v alpskih predelih severne Italije.

Vilhar Šrečko.

„... vedno za Narot!“

Mnogo naših najboljših borcev leži v neosvobojeni zemlji, še več pa je živih pokopanih v groznih italijanskih ječah. — Mlada življenja, ki bi jim bil ves svet cvetoča liva, ki bi jim bila njih najlepša leta doba vesele pomladi, so uklenjena v verige. Naši krepki fantje izpod kraskega vročega sonca, od hladne zelene Soče, iz istrskih klancov so utisnjeni v majhne, vlažne in temne celice in le košček neba vidijo skrči zamrežena okna. Človek bi dejal, da so ti naši fantje popolnoma strti in obupani, da jim je umrla duša, kot jim počasi umira telo. A ni tako.

Nekdo piše: »Skozi svoje okence vidim zeleno vejico in ta mala zelena vejica mi zadostuje, da si v duhu pričaram naš občesni, senčni trnovski gozd.« In tako naprej! V mislih na svoje domače kraje žive in te misli jim vlijajo v strta srca poguma, da verujejo, da tudi njihovih dni ni še konec. Vedo, da so pustili za seboj tisoč in tisoč bratov, ki mislio kot oni, ki mislio na nje in se bore, kot so se oni borili. Svojo vero vlijajo v pesem in ni redko, da se izza rešetk »Regine Coeli« oglaši »Naprej zastava Slave«, »Lepa naša domovina« in slično.

Ni bajka to, kot tudi ni bajka junaska ponosa našega bazoviških žrtv, ki je zadivilo ves svet in le postavilo našo Mučenike ob bok legendarnih srbskih junakov. Naš narod je lahko ponosen na tako mladino. In še nekaj: narod s takimi ljudmi ne more biti obsojen v smrt. Tak narod živi, ker je vreden življenja.

Ponos, nezlonljiv optimizem in neizmerno ljubezen do svojega naroda srečamo pri vseh naših fantih: naj je študent ali

najbolj priprost kmečki fant; v tem so vse enaki: v ponosu, veri in ljubavi. Čital sem pismo našega fanta obsojenega na 30 let ječe. Ni majhna ta kazens in človek bi dejal, da je to hujše kot smrtna obsooba. A naš borec kako piše? Z neokretno kmečko roko, v slabu, zelo slabu italijanščini, z mnogimi pravopisnimi napakami opisuje prve mesece samotnega bivanja v celici po težki obsoobi. Priznava, da mu je težko, posobno prvi mesec se kar ni mogel umiriti, a zadobil je duševni mir, privadol se je groznemu življenju in se prepustil premišljevanju. Nobenega kesanja ni v njem, nicensi si ne očita; ve, da ni moglo biti drugače kot je, in še vedno živ v grobu zakopan, je zvest svojemu ljudstvu in svoji rodni grudi in svoje pismo končuje s podpisom: »I. I. vedno za Narot!«

Samo tri slovenske besede v celem pismu, ki jih je za čudo cenzor prezrl, povedo s svojo preprostostjo in svojimi pravopisnimi napakami več kot dolgi članki. Povedo nam te tri, z okorno kmečko roko napisane besede, da je naš pripresti narod v Julijski Krajini trdoživ.

To sem občutil v svojem srcu, ko sem prebral pismo brata iz italijanskih ječ.

Obešenjaški humor

Tudi v ječah se dobri humor. Trpek je ta obešenjaški smeh.

V Italiji gre od ust do ust sledeča zgodboda:

V bližini Rima je povila neka mati trojčke: deklico, ki so ji dali ime Italia in dva fanta, ki sta bila krščena na imeni Vittorio in Benito.

Mussolini, ki je v zadnjih letih priredil več »bitk« in je eno pričel za poviranje števila, rojstev, ki osebno obiskal pridno mater, ki je naenkrat pomnožila italijanski narod za tri osebe.

Mussolini se zanima za malo trojko: »Cosa fanno i bambini?« (Kaj delajo otroci?)

Mat pove:
»Italia piange, Vittorio dorme, Benito succhia, sempre succhia.«
»Italia joče, Viktor spi, a Benito se-sa, vedno sesa.«



Priporovjet „Istre“

Zastava na vjetru

Jože Jeram (Nastavak 15.)

Mislej je uzdrhtao. Iz mnogih sličnih slučajev došle su mu u sjećanje posljedica. Bilo mu je u tom momentu kao da ga zahvača neka besvjestica.

— Zastavu? — promuca. — A ko?

— Onaj, koji je nočas prošao mimo škole — reče djevojka, ali odmah je požalila što je to izrekla.

— Mladiči su prošli mimo škole — reče Mislej naglo.

Karmen je šutjela. Na njenim usnicama titrala je neodlučnost, što da kaže.

— Mladiči je nisu rastrgali — naglasi Ciril.

U djevojci se probudi duh njezinog oca i progovori iz nje:

— Pa zašto ne bi bili baš ti mladiči?

— Zašto ne? Zato, jer sam ja bio s njima. Mogu da svjedočim.

Karmen se je nasmješila, još uvijek pod uplivom svog oca.

Mislej je mislio. Sjetio se je, da je čuo vijorenje zastave, kad je išao s bratom u društvene prostorije. 'A nije se sjećao tog vijorenja, kad su se vraćali kući.'

— Vjetar ju je slomio i bacio na zemlju — zaključi Mislej, a lice mu zacrveni, dok je u isto vrijeme od uzrujanja osjetio neku toplinu po čitavom tijelu. — Neka vaš otac tuži vjetar, a ne nas, jer ćemo mi znati da se branimo.

Karmen je takodier mislila na vjetar. Ali ona Cirilova riječ, koja je bila uperena na njezinog oca proučila je u njoj djetinje osjećaje. Pomračilo joj se lice.

U borbi izmedju tog osjećanja i onog, koji se u njoj budio prama Cirilu, ona je ipak rekla:

— Moj otac je učinio svojo dužnost.

— Klanjam se, gospodjice! naklonil se je Mislej naglo, i vratio se natrag odakle je došao.

Karmen je stajala nagnuta ledjima na otvorenim vratima i gledala za njim, dok nije nestao medju kućama.

— Kovač je gledao sina, koji je koracao uzrujan po sobi gore, dolje. Bubnajo je prstima po stolu, spremjan da ide na misu, gledao je njegove kretnje i obraz. Čekao je, da progovori. Ali budući da nije htio da progovori, otac ga zapita:

— Gde si bio?

— Pred školom, — reče Ciril, zaustavi se i po-gleda oca. Pritom je mislio: »Da mu kažem ili ne?«

— Poznaje oca i znao je, da bi ga to uspalilo.

— Šta si radio pred školom? — začudi se otac.

— Htio sam pozdraviti učitelja.

— Zar se niste dosta lijepo pozdravili sinoč? Već pola sela o tome govoriti, — nasmije se otac zlorado.

— Pa nisam ga našao — reče Ciril, — odvezao se je u varoš — veoma rano.

— U varoš? — ponovi kovač. — Šta će on tamo?

— Ali, da, svečanost imaju.

— Ne radi toga.

— Kako znaš, da ne?

— Gospodjica ... njegova kćerka mi je rekla. Nočas je neko rastrgao zastavu, koja je visjela sa škole.

Mojster arhitekt Plečnik in naša zemlja

Torek, 19. aprila 1932 je bil deževen dan. S prijateljem inž. arh. Jankom Valentincem sva stopala po mokrih ljubljanskih ulicah tja do njegovega laboratorija na oddelku za arhitekturo ljubljanske univerze, kjer gospodari veliki genij, mojster Plečnik. Toliko sem čul o mojstru, a pozanal v videl g nisem če nikdar.

Prijatelj Valentincič je proslil mojstra, da mi razkažeta Valentincičev načrt za cerkvico, ki bo nekdaj stala v Gornji Rečici pri Laškem in ki bo posvečena spomini Antonia Martina Slomška.

Prišel je mojster. Seznanila sva se in bil je vesel, da sem dal zamisel njegovemu asistentu, da je ustvaril delo, ki bo nekdaj realizirano ovekovečilo ime slovenskega mladega inženjerja.

Ko smo proučili načrt bodočega umotvora, ki ga je ustvaril Plečnikov učenec, sem omenil mojstru, da sem sin neosvojene zemlje, solnčne Gorice.

Takrat sem opazil spremembu v očeh in na obličju tega velikega človeka.

Bila je ura takrat devet. Govoril je tedaj Plečnik. Njegov učenec Valentincič je verno motril mojstra, ki mi je jel odkrivali slovenski značaj zemlje ob Soči in Jadranu. Pobožno sva ga s prijateljem poslušala in njegova bogata duša je opevala naš Kras, mehko Vipavsko, solnčno Gericu in sleherni prah tržaških hiš, ki so nam živa priča slovanske bitnosti. Zdržul je mojster plastiko arhitekture z našimi

kraji in obžaloval je, da ne more pohititi s svojimi učenci tja, da bi se napil z njimi lepoti, ki jo je zrl, ko je hodil peš po tej krasni zemlji, ki jo njegova duša ljubi kot biser slovenski. Prijet se je mojster za srce in porosile so se mu oči, ko se je razvnel in zaklel nad tisto predvojno nemštvom, ki je prihajalo na naš jug v svesti, da prihaja že v Italijo, in odhajalo s tremi italijskimi besedami zopet v mrzli sever, ne vede, da je stopalo po zemlji, ki je tudi arhitektonsko naša — Slovanska.

V elementu tega srda, je mojster pristavil: »Naša arhitektura je že korumpirana od severa. Tja dol bi se želel, kjer se zrcali v vsakem metru primorske zemlje Slovanska bitnost.«

Tako išče duša genialnega Plečnika našo in jo objekuje.

Rojen v tej mučeniški zemlji je nisem še poznal.... Odkril mi jo je mojster Plečnik.

Kakor sem čul vreti besede iz te globoke in genialne duše, ki so mi zdale arhitektonski lepoti zaslužene zemlje, ne bom čul nikdar več. Te bom nosil večno s seboj.

Zamislil se je in položil mi svojo roko na ramo: »Ah, škoda, škoda, so bile še njegove besede, ko sva si po eni urti stisnila roki. Bila je ura deset, ko sem se poslovil od mojstra. Bratuz Marij.

Razne vijesti

Vi pomažete fašizmu, ako niste podmirili Vašu preplatu!

Ne treba mnogo rijeći, da Vas o tome uvjerimo, a i Vi ćete sami, a da mnogo ne razmišljate, do toga zaključka doći.

»Istra« je jedini list, koji se uzimlje za naš narod u Julijskoj Krajini. Ovo je jedini dokument našega vremena, koji će ostati za historiju.

Vašim postupkom, time što list primate a ne plaćate ga, potkopavate njegovu eksistencu, onemogućavate njegovo izlaženje, upropastavate tu posljednju našu poziciju aktivne borbe i jedinu akciju, koja daje nade našoj braći u Julijskoj Krajini.

Nije li to direktno produpiranje fašizma? Nije li to svjesno pomaganje neprijatelja našega naroda?

Razmislite o tome! Ispitajte svoju savjest!

Mi Vas ne optužujemo, nego Vas samo opominjemo, a Vi dokažite, da niste podupiratelj fašizma, nego borac protiv fašizma.

Učinite svoju dužnost, pošaljite nam bar jedan dio ovogodišnje preplate, ne želite li da Vam list obustavimo. Ako nemate čekovne uplatnice idite na poštu i položite na naš čekovni broj 36.789 svetu, koju možete da nam doznačite.

UPRAVA.

† JOŽEFA BESEDNJAKA.

Prošlog tjedna u pondeljak, umrla je u Beču gospinja Jožefa Besednjak, majka dr. Engelberta Besednjaka, bivšeg poslanika u rimskom parlamentu i jednog od vodja našeg naroda v Italiji. Pojavnica je bila rodjena v Trnovom kod Gorice. Sa trinaest godina več je bila samostalna, otišla je v Gorico in našla je službo v zaradi. Mlada se je udala, ali je več v 32. godini ostala udovica sa četrti djeteta. Kad je v Goričkoj počeo da bjesni rat, s ostalim goričkim bježuncima emigrirala je v unutarnjost i nastanila se je v Beču, gdje su njezina djeca študirala. I kasnije, kad je rat prestao ostala je v Beču i tamo ju je našla smrt. Odgojila je i opskrbila svoju djecu i time ispunila svoju najveću i najljepšu zadužbu. U sredini prošlog tjedna pokopana je na lijepom groblju v Herzegovini. U sprovođu su učestvovali mnogi znanci i prijatelji, koji su pojavnici poštovani. Neka počiva v miru, a njezinu djeci, naročito druži Engelbertu Besednjaku naše iskreno sačešće.

SOŽALJE »ORJEMA« V LAŠKEM.

Organizacija jugoslavenskih emigrantov v Laškem izreka dragim rojakom, gospodama dr. Engelbertu in Pavlu Besednjaku na Dunaju in njuni sestri gospoj dr. Glaserjevi Anici v Beogradu najiskrenejše sožalje ob bridiči izgubi nepozabne materje.

Dobri in požrtvovani ženi, ki je žrtvovala sebe vso, da je dala gorički zemlji vzorne otroke, budi ji rahla tuga zemlja. — OR-J-EM, Laško.

SMRT STOLJETNOG ISTRANINA.

Dne 18. o. m. umro je u Ljubljani listoš Petar Cotić, o kojem je »Istra« u februaru bila donijela jednu noticu i upozorila na njegovu visoku starost. On je bio sigurno najstariji Istranin v Jugoslaviji. Dne 5. marta navršio je bio 99 godina i ušao v stotu. Stanovao je u Ljubljani na Bleiweisovoj cesti. Čekao je smrt i ona ga je napokon oslobodila svih zemaljskih muka. Rodom je bio iz Oprtalja v Istri. U vojski je služio punih 16 godina i postao nadređnik. Borio se je kod Solferina i Mantove. Kod pošte je služio najprije 3 godine v Trstu, za tim je 1873. bio premješten v Ljubljano, gdje je služio kao listonoša do 1894. Penzioniran je bio sa 42 godine službe. U penziji je proživio još 37 godina. Žens mu je umrla pred 28 godinama. Živi mu još jedan sin. Do pred dvije godine je stara izlazio dnevno na šetnju, a zatim je pau v krevet. Lanske je godine bio ipak dva puta na ulici. U posljedne vrijeme bio je veoma slab.

Pogreb mu je obavljen 19. o. m. i bio je, zauzimanjem nižih poštanskih činovnika i nameštenika, vrlo lijep. Pred kućom zapjevaše mu dvije lijepes slovenske žalostnik. U sprovođu je stupala četa uniformiranih listonoša. U sprovođu su bila tri svečenika. Prisustvovalo je mnogo činovništva svih pošta i direkcije. Nad otvorenim grobom zapjevaše mu drugovi još jednu pjesmu i oprostio se od starog druga. Neka počiva u miru, koji je doista zaslужio!

† ALFONZ KJUDER.

Dne 22. o. m. počinio je samoubijstvo, bacivši se pod vlak na zagrebačkom glavolodovoru na brat emigrant Alfonz Kjuder. Njegova tragična smrt izazvala je u našim redovima začudjenje i žalost. Niko si nije mogao zamisliti, da je vječito živi i agilni Kjuder (dan prije je još na sjednici društva »Istra« učestvovao živo u diskusiji i iznosio nove predloge) počinio samoubijstvo. Glas o njegovoj smrti pronio se je naglo po štitavom Zagrebu i svi su izražavali žalost za pokojnikom. Pijetet emigranta prema pokojniku pokazao se je i na sprovođu, koji mu je priredjen uz učestovanje brojne zagrebačke emigrantske kolonije. Na grobu se je od pokojnika oprostio govorom predsjednik društva »Istra« dr. Ražem.

Pokojni Kjuder bio je aktivan član društva »Istra« u Zagrebu, a u posljednje vrijeme i društveni blagajnik. Interesovao se je za rad društva i mnogo se je brinuo oko osnivanja »Jadranske štedionice«. Po zanimanju je bio privatni činovnik. Iza sebe je ostavio ženu i malo dijete. Neka počiva u miru!

PENZIJE ZA RIJEČKE ZANELLOVCE.

Službeni list talijanske vlade »Gazzetta Ufficiale« objavila je dekret, po kojem se priznaju penzije činovnicima bivših autonomnih vlasti na Rijeci, pa tako i činovnicima Zanellove vlade, koji je na Rijeci vladao kratko vrijeme, dok nije došao D'Anunzio i uzurpirao njegovu vlast v Rijeku priključio Italiji. Penzije će se isplaćivati od 1. marta 1932, ali biti vrlo neznačne, jer će biti odredjene u odnosu prema ondašnjim placama i za onaj kratki rok.

Pristaše Zanelle in njegovi činovnici bili su odmah po priključenju Rijeki Italiji otpušteni iz službe, jer su važili kao protivnici fašističkog režima. Sad se je končno uredio njihov položaj u skladu s medunarodnim konvencijama i priznati su njihovi zahtjevi.

NOV ZDRAVNIK.

Dr. Bogomir Magajna, zdravnik-volunteer v Ljubljani, je bil vpisan v imenik Zdravniške zbornice za dravsko banovino v Ljubljani.

»ZIMSKO SUNCE« NA SUŠAKU.

Omadska sekcija »Narodnog prosvetovanja« na Sušaku priredila je u nedelju 24. o. m. u 7 sati poslije počne u Hrvatskoj čitaonici na Trsatu malu proslavu, na kojoj se prikazala drama našeg uvaženog pjesnika g. Viktora Cara Eminu »Zimsko sunce«. »Narodno prosvetovanje« priredilo je prošle godine tu proslavu u Trgovačkom domu.

JUGOSLAVENSKA MATICA V PTUJU.

Jugoslavenska Matica v Ptui je imela v nedelju 24. o. m. občni zbor.

PRIREDITEV »SOČE« V NOVEM MESTU.

Podružnica »Soče« je priredila v nedeljo 24. t. m. od 20 v Prosvetnem domu drame »Dobrava«. Pri igri je sodeloval iz priaznlosti sokolski orkester. Čisti dobiček se uporabi v dobrodelenje namene: v podporo emigrantov in brezposlenih.

IZ »NANOSA« V MARIBORU.

V soboto 23. t. m. je predaval gospodarski podžupan Golouh v Trstu. Predavanje je bilo v mali dvorani Narodnega doma.

NAŠI V BRAZILIJI.

Slovensko izobraževalno društvo »Promorje« v São Paulu (Brazilija) je imelo v nedeljo 14. februarja letos svoj III. redni občni zbor, na katerem je bil izvoljen naslednji odbor: predsednik Franc Černigoj, podpredsednik Marko Barčot, blagajnik Anton Šeparovič in Alojz Kravos, knjižnik Kazimir Prizmič in Nikola Surjan, domaćin Marijan Marijetič; nadzorni odbor: Mate Franulovič in Drago Vučetić; pevski odsek: pevovodja profesor Emil Pavloški in načelnik Petar Čaja; dramski odsek: režiser Franjo Cotić in načelnik Franc Coplič; ženski odsek: načelnica Barica Zverova.

Glasovi štampe

Zagrebačke »Narodne Novine« do nose povodom skupštine »Jugoslavenske Matice« ovaj uvodnik interesantnog sadržaja:

»Kojom mjerom tko mjeri, onom će mu se i odmjeriti — veli anonimni pisac članaka »Od Učke« u zagrebačkim »Jugoslavenskim Novinama« od 26. novembra 1850. Veli to povodom pisanja »Giornale di Gorizia« koji licumjerno poziva istarske Slaviane u pomoč protiv Nijemaca. I pisac nastavlja doslovce ovako: »Istarski Slavjani počeli su uvidati, da je Istra u njihova domovina, u kojoj su do sada dosegli se knjim Talijani gospodari, dočim su sami, premako u svojoj kući, robovali. To vide lukači nekoji Talijani a la redattore del »Giornale di Gorizia« Favetti, te pobovljši se za svoje gospodstvo, spustiše se na parlamentiranje, pozivajući nas u pomoč proti todeskiriranju. No rekao bi čovjek, da je ljudem ovim posve mozag iskapao: jer dočim svoju »crociatuc« proti todeskiriranju prodiču, hoće da nas pomaccaroniraju. Al tomu se čuditi nimalo nije; jer u »bobac« pamet ne traži. Istarskim Slavjanom je potamjane isto tako odurno kano i ponjemčenje.«

Tako su, prije 82 godine, pisale zagrebačke »Jugoslavenske Novine«. To je historija. I to pisanje iznosimo kao značajan dokument hrvatske žurnalistike koja je poslije 1848. djevelovala u jugoslavenskom duhu, već onda tako nazornom Beču, Pešti i još nekome. A ovo pisanje za nas postaje značajno, poslije nedavne skupštine Jugoslavenske Matice, na kojoj su govornici, kao odlični domoljubi, sjedinjeni u ljubavi prema onima kojima je sudsina i u novije doba zagonjala život, digli svoj glas za našu braću po krvi i jeziku, koja dolaze u našu slobodnu zemlju, jer su odani naciji, jeziku i historiji. Tako je danas, a tako bježe i u doba citiranoga pisanja, iz kojega upamimo i ove rečenice: »...ni jedno pravome istarskome Slavjaninu ni s daleka na um palo nije, svoje se narodnosti odreći i potalančiti se. Jer, ako su istarski Slavjani za toliko stoljeća, u vreme progona, narodnost svoju zaderžali, to će ju tim više sada sačuvati, gdje se slavjanski narod iz dugotrajnoga mertvila veličanstveno dize.«

Zagrebačka štampa u Gajevu doba, kako vidimo iz ovoga historijskoga dokumenta, pratila je život braće v Istri. I toj braći, na medi prema Romanima, posvećivali su prvi muzeji ilirskega pokreta veliku pažnju: kao patriote, kao Jugoslaveni, kao ljudi. Od onoga su doba prohujale iznad jugoslavenskih glava razne zgodne i nezgodne. I sudsina je htjela, da braća naša iz Istre dolaze u našu zemlju, ne iz prikosa, nego iz prijeke nužde, koja ima mnogostruku opravdane uzroke. Dolaze, a pred njima tješko život, pred njima pitanje krova i kruha. Jugoslavenska je Matica ona, na koju se obraćaju za pomoč u prvi čas, dok se ne snadu, dok se ne užive u nove prilike. Jugoslavenska Matica, pomaže, ona daje gdje može i koliko može, ali da bi bavala, mora i primati kao svaku humanitarno društvo. I upravo na posljednjoj glavnoj skupštini ovoga društva povela se riječ o sredstvima, koja su potrebna za pomanjčanje one braće, koja u tisućama dolaze u Jugoslaviju. I konstatovalo se, da naša javnost ne pomaže ujvijk Jugoslavensku Maticu u onoj mjeri, koja bi odgovarala plenititim ciljevima u koje si je postavila.

Nikome danas nije lako. Prilike su teške. I svak se hori s nekim teškoćama. Pa ipak, s malo više volje, s malo više poznavanja ciljeva Jugoslavenske Matice, koja nije nikakovo političko društvo, nego skup patriota, koji jednako vole sve krajeve u kojima živi naš narod — s malo više volje, rekosmo, moglo bi se učiniti mnogo, mnogo za ovu prosvjetnu, nacionalnu i humanu ustanovu.

Visoki ton raspravljanja na posljednjoj godišnjoj skupštini Jugoslavenske Matice odjeknuo je u našoj domoljubivoj javnosti napovoljnije. I zato smo sigurni, da će u buduće svaka njena akcija biti praćena onom pažnjom, koju zaslužuje zbog uživšenih svojih ciljeva.

Ig. Breznikar

Trgovina kave i čaja
Vlastita elektropriziona i
elektromlin za mlevenje
Zagreb, Ilica broj 65.
Telefon 7657

FRANJO SOLAR

trgovina željeznom robom

<p